

Laila Lehikoinen

Antreasta Äyräpähän

Luovutetun Karjalan pitäjien nimet

Kotimaisten kielten keskus

Antreasta Äyräpäähän

URN:ISBN 978-952-5446-93-7

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 55

ISSN 2323-3370

Kotimaisten kielten keskus, Helsinki 2018

Kannen kuva: Kansallisarkisto / Antrean pitäjän Pakarilan kylän verollepanokartta v. 1777

Vaakunoiden kuvat: Karjalan Liitto / Vain Käkisalmen, Sortavalan ja Viipurin vaakunat ovat virallisia. Muut ovat luovutetun Karjalan pitäjähdistysten ja säätiöiden tekemiä tunnuksia.

Toimitus ja taitto: Petra Saarnisto ja Sirkka Rautoja

Antreasta Äyräpään

Toisessa maailmansodassa Suomi menetti Neuvostoliitolle noin kymmenesosan pinta-alastaan. Enin osa alueesta oli Kaakkois-Suomessa, Karjalassa. Näin hävisi Suomen Karjalasta yhteensä 49 kuntaa: kolme kaupunkia (Viipuri, Käksä ja Sortavala), kaksi kauppalaa (Koivisto ja Lahdenpohja) ja 44 maalaiskuntaa. Lisäksi jouduttiin luovuttamaan osia 21 pitäjistä, jotka kuitenkin jäivät itsenäisinä kuntina jatkamaan toimintaansa.

Tämä teos käsittelee luovutetun Karjalan kokonaan luovutettujen pitäjien nimiä. Jokaisesta nimestä on oma artikkeli. Artikkeleita on kirjassa kuitenkin jonkin verran enemmän kuin menetettyjä pitäjiä, sillä mukana ovat myös eräistä pitäjistä käytössä olleet epäviralliset nimet ja muutamat käytöstä jääneet vanhat nimet.

Nimiartikkeli sisältää aluksi tiedon pitäjän naapuripitäjistä. Alussa luetteleen myös muut paikat, joiden nimeen sisältyy pitäjän nimi. Nämä ovat yleensä järvien, jokien ja muiden luonnonpaikkojen nimiä. Seuraavaksi käsitteelen lyhyesti pitäjän historiaa. Tässä yhteydessä myös annan esimerkkejä pitäjän nimen vanhoista kirjoitusasuista; tämä on tapana nimien historiaa käsittelevissä teoksissa ennen muuta siksi, että vanhat kirjoitusasut saattavat valaista nimen etymologiaa.

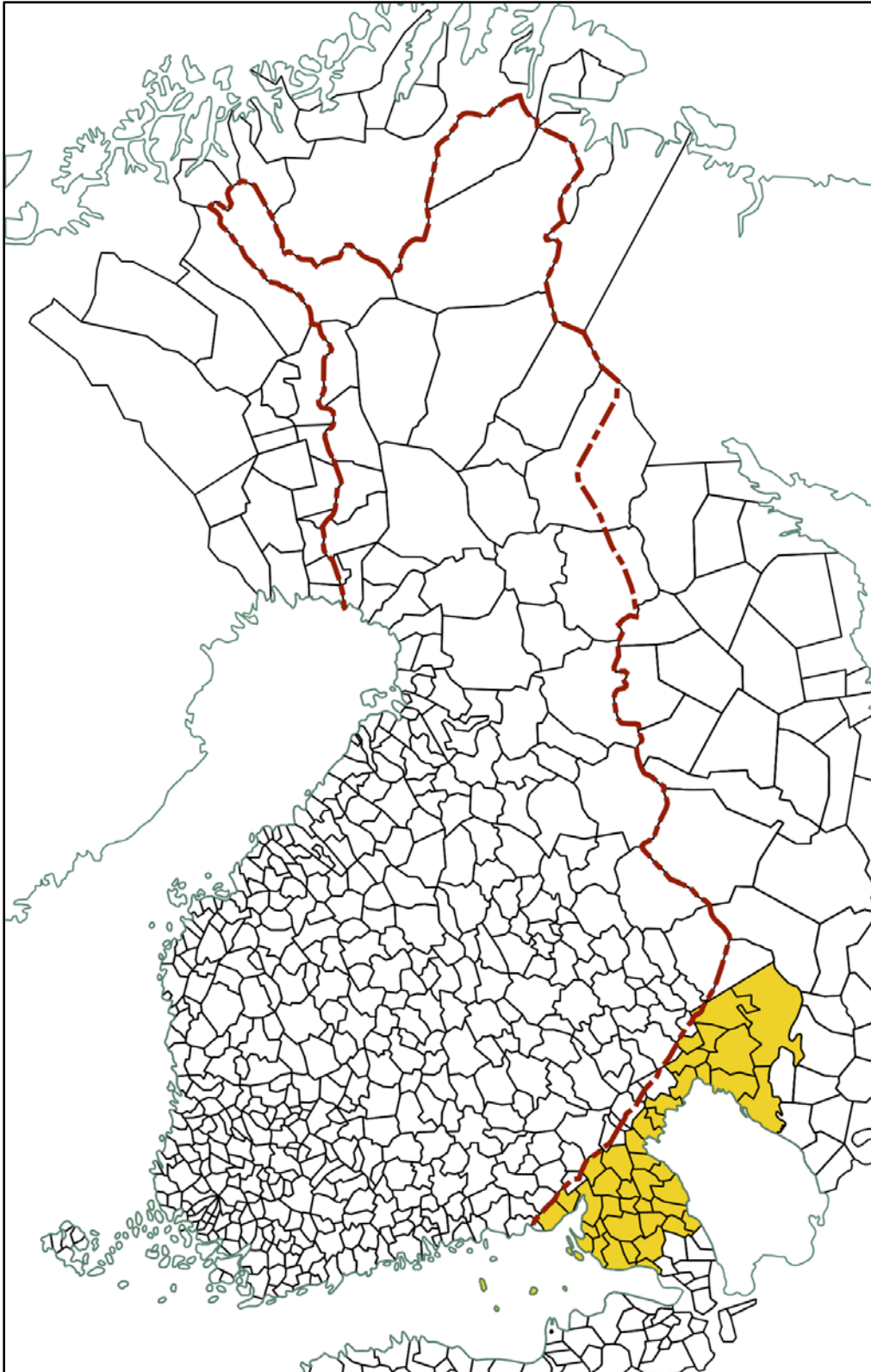
Nimen selityksissä esitän ensin nimestä annetut ns. kansanetymologiat. Ne ovat tarinoita, joita nimen käyttäjät ovat nimestä sepittäneet. Artikkelin tärkein osa on nimistöntutkimuksen keinoin selville saatu nimen etymologia, jos sellaista on. Suomen Karjalan nimiä on tutkittu melko paljon, joten useimmista pitäjännimistäkin voidaan esittää tieteellisesti uskottava selitys.

Nimiartikkelin otsikkona oleva pitäjän nimi toimii karttalinkkinä silloin, kun se on virallinen, kartassa esiintyvä nimi. Linkin tunnistaa alleviivauksesta. Kunkin artikkelin lopussa on lyhyt lähdeviitteistö, ja teoksen lopussa on lähdeluettelo, josta näkyvät tarkat tiedot käytetyistä lähteistä.

Vantaalla tammikuussa 2018

Laila Lehikoinen

Antreasta Äyräpään

Tutkimusalue kartalla.

Sisällys

Pitäjät

Antrea	6	Metsäpirtti	27
Hanttula	7	Muolaa	27
Harlu	7	Pihlainen	28
Hatjalahti	8	Pyhäjärvi	29
Heinjoki	9	Pyhäristi	30
Hiitola	9	Pälkjärvi	30
Impilahti	10	Rautu	31
Jaakkima	11	Ruskeala	32
Johannes	12	Räisälä	32
Jääski	13	Sakkola	33
Kakki	14	Salmi	34
Kanneljärvi	15	Seiskari	34
Kaukola	16	Soanlahti	35
Kauppala	17	Sortavala	36
Kirvu	17	Suistamo	37
Kivennapa	18	Suojärvi	38
Koivisto	19	Suursaari	39
Korpiselkä	20	Säkkijärvi	39
Kuolemajärvi	21	Terijoki	40
Kurkijoki	22	Tytärsaari	41
Kyyrölä	23	Uusikirkko	42
Käkisalmi	23	Vahviala	43
Lahdenpohja	25	Valkjärvi	43
Lavansaari	25	Viipuri	44
Linna	26	Vuoksela	45
Lopotti	26	Vuoksenranta	46
Lumivaara	26	Äyräpää	47
Lähteet	48		

Antrea

Pitäjä Karjalankannaksen pohjoisosassa keskisessä Vuoksenlaaksossa Vuoksen molemmin puolin. Ruotsinkielinen nimi *S:t Andree*. Naapurikunnat: Jääski, Kirvu, Vuoksenranta, Heinjoki, Äyräpää ja Viipurin maalaiskunta. Pitäjässä oli *Antreala*-niminen kylä ja Talikkalan kylässä noin seitsemän kilometrin päässä kirkolta *Antrea*-niminen rautatieasema.

Alkuaan Antrea oli Jääsken pitäjän kylä. Jääsken eteläosa ja sen mukana Antrean kylä joutuivat Uudenkaupungin rauhassa 1721 Venäjän haltuun, ja niistä muodostettiin 1724 uusi *Antrea*-niminen seurakunta. Antrean itäosasta puolestaan erotettiin omaksi pitäjäkseen Vuoksenranta vuonna 1924. – Antrea luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Antrealaiset sijoitettiin pääasiassa Kanta-Hämeen alueelle Riihimäelle ja Hämeenlinnaan sekä niiden välisiin kuntiin.

Antrean pitäjän katsotaan yleisesti saaneen nimensä pitäjän kirkon suojeluspyhimyksen Pyhän Andreuksen mukaan. Emäseurakunnan Jääsken suojeluspyhimys oli Pyhä Pietari, ja kun Pietarin veli oli Pyhä Andreas, saivat uusi seurakunta ja pitäjä tämän nimen. Nimen vanhoja asuja: *St Andree Kyrckia* 1727, *St Andree Socken* 1827.

Pitäjän nimellä on kuitenkin myös toinen, vanhempi lähtökohta. Vuoksessa oli niemi nimeltä *Anterniemi*, *Antrealanniemi* tai *Antreanniemi*; nimi esiintyy asiakirjoissa 1600-luvulta alkaen, esimerkiksi *Andrialan nemi* 1610, *Andrianniemi* 1692, *Anderenniemi* 1727, *Ander Niemi* 1759. Tämän niemen seudulle muodostui Antrealan kylä, josta on asiakirjoissa mainintoja jo 1500-luvulta: *Andriala by* 1554, *Antrialaby* 1557, *Andriala* 1559. Viljo Nissilän mukaan kylän kansanomaisena rinnakkaisnimenä on vielä 1900-luvulla ollut *Anterniemi*. Niemen nimi on ollut aiheena kylän ja sittemmin pitäjän nimeen samoin kuin ainakin osaksi myös siihen, että Pyhä Andreas on valittu pitäjän kirkon suojeluspyhimykseksi.

Nimen pohjana on ristimänimi *Andreas* tai sen ortodoksinen variantti *Andrei* ja siitä kehittynyt sukunimi *Antreainen*, *Antriainen*. Näillä seuduilla on 1500-luvulla asunut *Antreainen*-, *Antriainen*-nimisiä, esimerkiksi *Marti andrian* 1543, *Andrian Lassi* 1544, *Andria(n) Knuth* 1552, *Andriajnen p* 1553.

Lähteitä: Huldén 2001: 447; Iltanen 2009: 399; Kepsu 2018; von Knorring 1985 (alkuaan 1833): 51; NA; Nissilä 1939: 317; Nissilä 1975: 168; Simonen 1951: 12; SM 5 172–180.

Hanttula

Kivennavan pitäjältä 1500-luvun puolivälissä käytetty nimi (ks. Kivennapa), esimerkiksi *Hantola Socknn* 1541, *Hanttåla* 1543, *Hantula* 1545, *Hanttula Sochnn* 1559.

Nimen aiheena on se, että Kivennavan kirkko sijaitsi tuolloin Hanttulan kylässä Vuotjärven rannalla. Kyseessä oli pitäjän toinen kirkko, joka oli rakennettu venäläisten poltettua ensimmäisen 1400-luvun lopussa käydyssä sodassa. – Kivennapa oli erotettu Muolaasta, jossa oli Hanttulan kylä vielä 1900-luvullakin.

Hanttula-nimen lähtökohtana on henkilönnimi *Hanttu* tai *Hanttunen*. *Hanttu* on etunimen *Johannes* kansanomaisen variantti, joka on voinut siirtyä sukunimen funktioon joko sellaisenaan tai *nen*-johtimisena. Sukunimi *Hanttu(nen)* on ollut Karjalankannaksella tavallinen, ja Kivennavan seudullakin on elänyt tämännimisiä, esimerkiksi *Hindric hanton* 1543, *Oloff hanto(n)* 1543, *hanttonn Lauri* 1557, *Hans hanttuinen* 1561.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kiuru 1952: 170; NA; Nissilä 1975: 274–275; SM 5: 254; TSH III: 165, 172.

Harlu

Pitäjä Laatokan Karjalassa Laatokan pohjoisrannalla Jänisjoen eli Läskelänjoen varsilla. Naapurikunnat: Impilahti, Suistamo, Ruskeala ja Sortavala. Pitäjässä oli myös *Harlu*-niminen kylä ja *Harlu*-niminen rautatieasema Suojärven radan varrella.

Harlun kunta syntyi Sortavalan maalaiskunnan itäisistä osista ja Ruskealan pitäjän kaakkoiskulman kylistä ja itsenäistyi vuonna 1922. – Harlu luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Harlulaiset sijoitettiin asumaan pääasiassa Jyväskylän ja Pieksämäen seudulle. Harlussa oli paljon teollisuustyöväkeä esimerkiksi Leppäkosken paperitehtaan takia. Sille ei osoitettu varsinaisia evakko-paikkakuntia, joten se hajaantui ympäri Suomea.

Pitäjän nimi viittaa vanhaan kreikkalaiskatoliseen asutukseen. Nimen lähtökohtana on venäläisperäinen henkilönnimi, josta tunnetaan suomalaisilla muun muassa variantit *Harla*, *Harle*, *Harlo*, *Harloi* ja *Harlu*. Vastaavia venäläisiä etunimiä ovat esimerkiksi *Harlo*, *Harlam* ja *Harlan*. Tämännimisistä henkilöistä on merkintöjä vanhoissa asiakirjoissa, esimerkiksi Jaakkimasta 1582 *Harlå Darnilasson*.

Henkilönnimi on voinut kehittyä pitäjännimeksi esimerkiksi niin, että siitä on ensin tullut talonnimi, sitten talonnimestä kylän nimi, ja vihdoin kylän nimi

on siirtynyt koko pitäjän nimeksi. Tällainen kehitys on Suomen nimistössä varsin tavallinen.

Lähteitä: Nissilä 1962: 145; Nissilä 1975: 210; Nissilä 1976: 61; SM 5: 367–372.

Hatjalahti

Kuolemajärven pitäjän kylä. Rinnakkaisnimenä usein *Hatelahti*. Nimi oli käytössä koko Kuolemajärvestä, kun siitä oli tullut Uudenkirkon kappeliseurakunta 1600-luvun alussa. Uudenkirkon pitäjän kylän nimenä *Hatjalahti* esiintyy maa-kirjassa jo 1500-luvun puolivälissä: *Hadialax by* 1544, *Hatialax By* 1553, *Hattelax by* 1559. Kuolemajärven pitäjän keskellä oli *Kuolemajärvi*-niminen järvi, joka idässä oli kapean salmen kautta yhteydessä *Hatjalahdenjärveen*. Kylän nimi on saatu tämän järven nimestä.

Hatja, *Hatjanen* on ollut kylässä asuneen kantasuvun nimi; asiakirjoihin on merkitty esimerkiksi *matti hattian* 1544, *Ans hatian* 1553. Täpänsukuisia ei kuitenkaan asunut kylässä enää isonvihan jälkeen.

Viljo Nissilä on – tosin epävarmasti – oletanut, että nimi on ortodoksista perua ja että taustalla olisi venäläinen henkilönnimi *Fatjan*, *Fadei*, *Faddei*, *Hadei* tai siitä muodostunut sukunimi *Fatejev*, *Fatjanov*. Saulo Kepsu taas on sitä mieltä, että jos nimen *Hatjalahti* alkuosa olisi henkilönnimi, sen pitäisi olla genetiivimuotoinen: *Hatjanlahti*. Tämän takia hän arveleekin, että lahden nimen alkuosa voisi johtua sanasta *hatea*, jonka merkitys on 'harva'. Koska alueella puhutussa murteessa sanan lopun *n* häviää esimerkiksi *l:n* edellä, voi nimen *Hatjalahti* alkuosan kuitenkin käsittää genetiiviksi; yleiskielisenä nimi siis olisi *Hatjanlahti*. Myös pitäjässä ja kylässä tavattu sukunimi *Hatja(nen)* tukee käsitystä, että se sisältyy myös lahden ja sittemmin kylän ja pitäjän nimeen.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kuolemajärvi s. 19–20, 59; NA; Nissilä 1976: 61; SM 5: 229, 230, 231.

Heinjoki

Pitäjä Karjalankannaksella Viipurin itäpuolella. Naapuripitäjät Antrea, Äyräpää, Muolaa, Kuolemajärvi ja Viipurin maalaiskunta. *Heinjoki* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi. Pitäjässä oli *Heinjoki*-niminen Vuokseen laskeva luonnonoja. Noin viiden kilometrin päässä kirkolta oli Valkjärven radan varrella *Heinjoki*-niminen rautatieasema.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Heynä Jokij* 1554, *Heinä loki* 1559, *Heinjoki* 1799.

Heinjoen kappeliseurakunta mainitaan asiakirjoissa vuodesta 1728 lähtien, mutta virallisesti se julistettiin Muolaan kappeliseurakunnaksi vasta vuonna 1843, kun sinne valmistui pappila. Seurakunta saavutti itsenäisyyden vuonna 1868; lopullinen ero tapahtui kuitenkin vasta vuonna 1889. – Heinjoki luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden sijoituskunniksi tulivat Karjalohja, Karkkila, Nummi, Uudenmaan läänin Pyhäjärvi, Sammatti ja Vihti.

Pitäjän nimi on *Heinjoki*, koska se oli Vuokseen laskevan samannimisen heinää kasvavan luonnonojan rannoilla. *Hein(ä)*-alkuiset vesistöjen nimet johtuvat yleensä vesistön ruohikkoisesta tai kaislikkoisesta rannasta. Vesistön nimi voi helposti siirtyä läheisen alueen nimeksi ja siitä pitäjän nimeksi. *Hein(ä)*-alkuisia paikannimiä on Suomessa paljon, ja niiden yleisyys johtuu paitsi heinää kasvavien paikkojen yleisyydestä, myös siitä, että luonnonheinä oli kotieläinten ruokana tärkeä hyötykasvi ja paikat, jossa sitä kasvoi, oli hyvä nimetä tällä perusteella.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kiviniemi 1990: 130–135; Lappalainen 1955: 12, 47, 51; Nissilä 1975: 58, 277; SKK 1799: 174; SM 5: 263–268.

Hiitola

Pitäjä Laatokan luoteisrannalla. Naapuripitäjät Kaukola, Kirvu, Rautjärvi, Simpele, Kurkijoki ja Parikkala. Pitäjän läpi virtasi Kokkolanjoki, jonka toinen nimi oli *Hiitolanjoki*, ja pitäjän suurin järvi oli nimeltään *Hiitolanjärvi*. *Hiitola* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi, ja pitäjässä oli Hännilän kylässä Karjalan radan varrella *Hiitola*-niminen rautatieasema.

Hiitolan kylä mainitaan jo Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuonna 1500 seuraavasti: *Derevnja Gitola nad Ozerom nad Gijarvom* ('Hiitolan kylä Hiijärven rannalla'). Muita vanhoja asiakirjamerkintöjä nimestä: *Hijtola* 1589, *Hidola* 1618, *Hitola* 1767.

Antreasta Äyräpään

1500-luvulla Hiitola kuului Kurkijoen pogoostaan eli pitäjään. Luterilainen seurakunta syntyi Hiitolaan 1580-luvulla, ja vuonna 1610 se itsenäistyi. – Hiitolan pitäjä luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Pitäjän asukkaat sijoitettiin Keski- ja Pohjois-Satakuntaan, Porin kaupunkiin ja sen lähipitäjiin.

Nimi *Hiitola* on johdos sanasta *hiisi*, jolla etenkin Länsi-Suomen varhain asutuilla alueilla on ollut merkitys 'pyhä metsä, uhripaikka' ja Itä-Suomessa myös 'syrjäinen paikka'. Hiitolan nimi voisi viitata siihen, että kylässä, jota nimi on aluksi tarkoittanut, on ollut uhripaikka tai että kylä on saanut nimensä syrjäisyytensä takia.

Viljo Nissilä pitää kuitenkin uskottavimpana, että nimen taustana on henkilönnimi *Hiitonen* tai *Hiitolainen*, jonka nimisiä onkin asunut näillä seuduilla. Esimerkiksi Impilahdelta on merkitty asiakirjaan vuonna 1640 *Heicki Hidolainen*.

Lähteitä: Iltanen 2009: 402; Immonen 1958; NA; Nissilä 1975:91, 128; Ronimus 1906: 19; SHL VIII: 55; SM 5: 321–327; SPK: 78–79; Vainio 1959.

Impilahti

Pitäjä Raja-Karjalassa Laatokan pohjoisrannalla. Ruotsinkielinen nimi *Impilax*. Naapuripitäjät Harlu, Suistamo ja Salmi. Impilahti oli nimenä myös sillä Laatokassa olevalla pitkällä, vuonomaisella lahdella, jonka rannalla pitäjä oli. Pitäjän kirkonkylän kohdalla lahden ranta oli nimeltään *Impiranta*. Laatokkaan pisti *Impiniemi*-niminen niemi, jossa olevan lammen nimi oli *Impilampi*.

1500-luvulla Impilahti kuului Sortavalan pitäjään, ja se mainitaan jo vuonna 1500 Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa seuraavasti: *De revnja Imbilaksa z nad Lahtuju*. Vuonna 1589 se oli yksi Sortavalan ortodoksisen emäseurakunnan kappeliseurakunnista. 1630-luvulla Impilahti muutettiin luterilaiseksi seurakunnaksi, ja vuonna 1638 sillä oli jo oma kirkkoherra.

Impilahden nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Jmbilax*, *Jmbilaax* 1589, *Jmbilaks* 1799, *Impilax* 1878.

Impilahti luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden pääasiallisiksi sijoituskunniksi osoitettiin Suonenjoki, Riistavesi, Tuusniemi ja Kuusjärvi.

Impilahden pitäjä on saanut nimensä siitä lahdesta, jonka rannalla se sijaitsee. Lahden nimestä taas on esitetty useitakin arveluita. Nimi on haluttu yhdistää *Kalevalan* Ilman impeen, jonka polvelle munineen sotkan munasta koko maailma on syntynyt. Toisen tarinan mukaan nimi johtuu seudulle etelästä ryöstetystä neidosta. Kolmas puolestaan on myyttinen sotatarina, joka kertoo, että kun vihavenäläiset muinoin hävittivät seutua, he pakottivat erään nuoren neidon airottomaan veneeseen ja työnsivät veneen aavalle Laatokan selälle myrskyyn aaltojen ajeltavaksi; lahti sai nimensä tästä tapauksesta.

Antreasta Äyräpään

Moniin paikannimiin liittyy erilaisia syntytarinoita. Harvoin tarinat kuitenkaan selittävät nimen todellisen alkuperän vaan päinvastoin: nimi on synnyttänyt tarinan, kansanetymologian, kun oikea etymologia on unohtunut tai hämärtynyt. *Impilahti*-nimeä selittävät tarinat ovat tällaisia kansanetymologioita.

Viljo Nissilä on käsitellyt *Impilahti*-nimeä teoksensa *Suomen Karjalan nimestö* jaksossa, jonka aiheena ovat appellatiiviset henkilönnimitykset (sellaiset kuin *akka, ukko, mies, sisar, impi* jne.), mutta pystyy toteamaan vain, että tällaisilla nimillä voi olla monenlaisia aiheita: paikan omistus, paikalla asuminen, tapahtuma jne. *Impilahti*-nimen tekee vaikeaksi selittää sekin, että sana *impi* ei tunneta missään päin Suomea kansankielessä, vaan se on tullut kirjakieleen ilmeisesti kansanrunoista vasta 1800-luvulla.

Onkin mahdollista, että vaikka jo vanhimmissa pitäjän nimestä tehdyissä merkinnöissä nimessä näyttää olevan suomen sana *impi*, nimen alkuperäinen asu on ollut toisenlainen. Toistaiseksi on kuitenkin tyydyttävä siihen, että *Impilahti*-nimen tosiasiallinen tausta on hämärän peitossa.

Lähteitä: Härkönen 1950; Laitinen 1938; Mallat 2007: 84–85; NA; Nissilä 1975: 92, 114–115; Ronimus 1906: 172 ym.; Saxén 1897: 21; SKK 1799: 171; SM 5: 420–428.

Jaakkima

Pitäjä Laatokan Karjalassa Laatokan rannalla. Ruotsinkielinen nimi *Jakimvaara*. Naapuripitäjät Sortavala, Uukuniemi, Parikkala ja Kurkijoki. Noin kolmen kilometrin päässä Jaakkiman kirkolta oli Karjalan radan varrella *Jaakkima*-niminen rautatieasema. Pitäjän kohdalla Laatokassa olevan Sieklahden rinnakkaisnimi oli *Jaakkimanlahti*.

Jaakkiman perustamisvuotena pidetään vuotta 1632. Pitäjään tuli kuulumaan alueita Kurkjoelta, Sortavalasta ja Uukuniemeltä. 1900-luvulla pitäjän alue supistui, kun Jaakkimasta vuonna 1923 luovutettiin osia vasta perustetulle Lumivaaran pitäjälle ja kun Sieklahden ja Lahdenpohjan kylät erosivat Jaakkimasta vuonna 1924 ja niistä perustettiin Lahdenpohjan kauppalat. – Jaakkima luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden pääasiallisiksi sijoituspaikoiksi tulivat Seinäjoen ympäristökunnat.

Jaakkiman nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Jacon wara* (kylä) 1589, *Jakima wara* (kylä) 1613, *Jakimwara* 1676, *Jachimwara* 1779, *Jaakimvaara* 1876.

Pitäjän nimi on alkuaan ollut *Jaakkima(n)vaara*, kuten vanhat asiakirja- ja karttamerkinnot osoittavat. Nimi kuului alkuaan kylälle, josta pitäjän syntyessä tuli sen kirkonkylä. Kylän nimi lyheni sittemmin asuun *Vaara* tai *Vaarankylä*.

Nimet *Jaakkima* ja *Jaakkimanvaara*, *Jaakonvaara* on yhdistetty kreivi ja sotapäällikkö Jaakko de la Gardien eli Laiska-Jaakon nimeen; tämän on kerrottu

Antreasta Äyräpään

pitäneen pitäjässä sotaleiriä *Lippumäki*-nimisellä mäellä, jolla pitäjän kirkko myöhemmin sijaitsi. De la Gardie valloitti Käkisalmen vuonna 1611 ja on sotajoukkoineen hyvinkin voinut liikkua Jaakkiman pitäjän tienoilla. Nimet *Jaakkima* ja *Jaakkimanvaara*, *Jaakonvaara* eivät silti ole voineet saada aihetta hänen nimestään, sillä Jaakkimanvaaran kylä mainitaan asiakirjoissa ainakin jo vuonna 1589 (*Jaakonvaara*-nimisenä), jolloin Jaakko de la Gardie oli vasta kuusivuotias. – Jaakkiman nimen alkuperä jää siis toistaiseksi selvittämättömäksi.

Lähteitä: Iltanen 2009: 404; Kilpiö ym. 1955; NA; Nissilä 1975: 264; Nissilä 1976: 72; Salminen 1967 (alkuaan 1923): 16, 115; Saxén 1987: 21; SKK 1779: 166; SM 5: 346–352.

Johannes

Pitäjä Karjalankannaksella Viipurin itäpuolella Viipurinlahden rannalla; pitäjään kuului myös rannikon edustalla olevia saaria. Ruotsinkielinen nimi *St. Johannes* tai joskus *St. Johannis*. Naapuripitäjät Viipurin maalaiskunta, Kuolemajärvi ja Koivisto.

Johannes mainitaan Viipurin kappeliseurakuntana ainakin jo vuonna 1640 (tosin *Kakki*-nimisenä), ja se itsenäistyi vuonna 1859. Vuoden 1721 jälkeen Johannekseen luettiin myös Suursaari, Tytärsaari ja Lavansaari, jotka aiemmin olivat kuuluneet Vehkalahteen ja myöhemmin itsenäistyivät. – Johanneksen kunta luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Johanneksen siirtolaisten sijoituskunniksi osoitettiin Turun seudun kuntia.

Kun Johannes oli Viipurin kappeliseurakunta, sen nimi oli *Kakki* tai joskus *Kakkinen* (ks. *Kakki*), ruotsiksi *Kakkis* tai *Kackis*. Nimeä *Johannes* alettiin käyttää, kun pitäjä erosi Viipurista ja itsenäistyi. Uuden nimen perusteena oli se, että kappeliseurakunnan kirkko oli pyhitetty Pyhälle Johannekselle ja jo kappeliseurakunnasta oli käytetty ainakin virallisissa yhteyksissä vanhan nimen rinnalla nimeä *Johannes*. Esimerkiksi 1700-luvun alun kirkonkirjoissa mainitaan ensin nimi *St. Johannes församling* ja sitten sulkeissa *Cackis församling*.

Lähteitä: Autero 1959; NA; Nissilä 1959: 421–456; SKK 1799: 173; SM 5: 206–212.

Jääski

Pitäjä Karjalankannaksen pohjoisosassa Vuoksen molemmin puolin. Ruotsinkielinen nimi *Jääskis, Jäskis*. Naapuripitäjät Ruokolahti, Kirvu, Antrea, Viipurin maalaiskunta, Nuijamaa ja Joutseno. Pitäjän suurimmista järvistä yksi oli nimeltään *Jääskijärvi* tai *Jääskjärvi* (*Jäski iärffui* 1554, *Jäskjärwi Sjön* 1773).

Jääsken nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Jæskis* 1323, *Jesk, Jeskis, Jeskes* 1541, *Jeskiis* 1542, *Jäskis* 1585.

Jääsken kirkon suojeluspyhimys oli pyhä Pietari, ja 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla käytettiin pitäjän asiakirjoissa usein *Jääski*-nimen rinnalla suojeluspyhimyksen nimestä saatua nimeä, esimerkiksi *Jäskis ell. St. Peters* 1799, *Jäskis eller S:t Petters* 1823.

Jääski mainitaan ensimmäisen kerran jo vuonna 1323 Pähkinäsaaren rauhansasiakirjassa, jossa kerrotaan, että Novgorodin suuriruhtinas luovuttaa Ruotsin kuninkaalle kolme karjalaista kihlakuntaa: Savon, Jääsken ja Äyräpään. *Jääsken kihlakunnan historian* kirjoittaja Aulikki Ylönen kertoo, että venäläisissä lähteissä Jääsken nimi mainitaan mahdollisesti jo aikaisemmin. Vuodelta 1137 peräisin oleva aikakirja nimittäin kertoo, että Tverin kuvernementissa on Novgorodin piispalle veroa maksava piiri, jonka nimi on *Jesske*. Ylönen huomauttaa kuitenkin aiheellisesti, että ei ole lainkaan varmaa, tarkoittaako tämä nimi todella Jääskeä.

Pitäjänä Jääski mainitaan asiakirjoissa ensi kerran vuonna 1415, mutta pitävä on luultavasti perustettu jo aiemmin. Sitten Jääskestä on erotettu Ruokolahti, Kirvu ja Antrea. – Suurin osa Jääskestä luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Jääskeläiset sijoitettiin pääasiassa Anjalaan, littiin ja Elimäelle. Pieniä osia Jääskestä jäi tuolloin Suomelle, ja ne liitettiin Imatraan, Ruokolahteen ja Joutsenoon vuonna 1948.

Jääsken nimeä on yritetty selittää monin tavoin. Tarunomaisin on Ylösen muistiin merkitsemä kertomus, jonka mukaan Jääsken asukkaat, ”jääsket”, alkuun olivat jättiläisiä. Toisen selityksen mukaan asukkaat olisivat tulleet Venäjältä ja ”suomentaneet” venäläisperäisen nimensä Jääskeksi. – Nimen *Jääski* venäläisperäisyyden oletus on sikäli oikea, että nimen pohjana on todennäköisesti ortodoksinen henkilönnimi, josta asiakirjoissa on asuja *Jääski, Jääsköi* ja *Jäske*. Tämä on suomalainen variantti ortodoksisesta henkilönnimestä *Jeska, Jesko*, jotka Viljo Nissilän mukaan ovat venäläisen nimen *Jefim* variantteja. Saulo Kepsu puolestaan pitää mahdollisena, että ortodoksisen *Jeska*-nimen lähtökohdaksi olisi nimi *Josif*.

Nimestä *Jääski, Jääsköi* jne. on kehittynyt suomenkielisiä sukunimiä, esimerkiksi *Jääskelä, Jääskeläinen, Jääskä* ja *Jääskö*. Tämannimisistä ihmisistä on asiakirjoissa runsaasti merkintöjä eri puolilta Karjalaa, esimerkiksi *Tomas ieskilain* 1543 Muolaasta, *Hans leskelaine* 1550 Viipurista, *Hen Jäskenn* 1559 Uudel-

takirkolta. Suomen paikannimistössä henkilönnimen siirtyminen talon ja edelleen kylän ja pitäjän nimeksi on hyvin tavallista. On mahdollista, että Jääskesäkin on muinaisina aikoina elänyt tämännimisiä ihmisiä.

Lähteitä: Ikonen 1966; Kepsu 2018; NA; Nissilä 1962: 145, 146; Nissilä 1976: 78, 79; Saxén 1897: 23; SKK 1799: 169, 171; Ylönen 1957: 150.

Kakki

Johanneksen (ks. tätä) nimi lähinnä sinä aikana, jolloin se ei vielä ollut itsenäisen pitäjä vaan Viipurin kappeliseurakunta, oli *Kakki* tai joskus *Kakkinen*, ruotsiksi *Kakkis* tai *Kackis* (*Cakoin Cappelle* 1640, *Cackis Capell*, *Cackis Sockn* 1655). 1700-luvun alussa nimet *Johannes* ja *Kakki(nen)* esiintyvät kirkonkirjoissa rinnan, joten nimi *Johannes* näyttää ainakin osittain tulleen käyttöön jo ennen pitäjän itsenäistymistä, joka tapahtui vuonna 1859.

Nimi *Kakki* on ilmeisesti tullut *Kakinniemi*-nimisestä niemestä (*Kakisniemi* 1742), jonne kappeliseurakunnan kirkko oli rakennettu. Kirkon rakentamisen jälkeen niemen nimeksi vakiintui *Kirkkoniemi*. Niemi pisti *Kakinlahti*-nimiseen lahteen (*Cakin Lax*, *Cakin Lahti* 1773). *Kakki*-nimistä kylää tai taloa Johannesessa ei ollut.

Kaikki edellä mainitut *Kakki*-nimet sisältävät henkilönnimen *Kakki(nen)*. Sen lähtökohtana taas on ruotsin kielen sana *kagge* 'tynnyri'. Tätä sanaa on voitu käyttää kutsumanimenä – tai pilkkanimenä – lyhytkasvuisesta, lihavasta ihmisestä. Kuten monet muutkin kutsumanimet, tämäkin on kehittynyt sukunimeksi. Nimi on sukunimenä ollut tavallinen eri puolilla Karjalankannasta, josta se on levinnyt myös Savoan. Asiakirjoihin on merkitty esimerkiksi seuraavat nimet: *per kackin* Uudellakirkolla 1544, *Hans Kackin* Muolaassa 1554, *Lauri Kacki* Hiitolassa ja *Madz Kagg* Käkisalmessa 1615, *Hind. Kagge* Muolaassa 1726, *Sigfrid Gagge* Viipurissa 1791.

Pitäjän nimi vaihdettiin, kun seurakunta irtosi Viipurista ja sen kirkon suojeluspyhimykseksi tuli pyhä Johannes. Vanhaa nimeä *Kakki(nen)* saatettiin tämän jälkeen käyttää pitäjästä pilkkanimenä.

Lähteitä: Kepsu 2018; Mikkonen – Paikkala 2000: 184; Mäkinen 2007: 230–231; NA; Nissilä 1959: 423, 424; Nissilä 1975: 230; SKK 1799: 173; SM 5: 206–212.

Kanneljärvi

Pitäjä Karjalankannaksella. Kansanomaisesti käytettiin yleensä nimeä *Kantjärvi*. Naapuripitäjät Uusikirkko, Muolaa, Kivennapa ja Terijoki. Pitäjässä oli *Kanneljärvi*-niminen järvi ja Pietarin radan varrella *Kanneljärvi*-niminen rautatieasema, aiemmalta nimeltään *Uusikirkko*. *Kanneljärvi* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi.

Kanneljärven seurakunta ja kunta syntyivät kahdeksasta Uudenkirkon pitäjän kylästä; seurakunta muodostui vuonna 1923 ja kunta vuonna 1925. – Kanneljärvi luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Kanneljärveläisten pääasiallisiksi sijoituspaikoiksi tulivat Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Pertteli, Salo, Suomusjärvi ja Uskela.

Nimi *Kanneljärvi* on alkuaan kuulunut Kanneljärven pitäjän keskellä olevalle järvelle. Sen mukaan on alettu kutsua myös järven rannalla olevaa kylää. Kylällä oli alueella tärkeä asema jo ennen Kanneljärven pitäjän perustamista, joten sen nimi otettiin pitäjänkin nimeksi.

Sekä järven että kylän nimestä on asiakirjoissa merkintöjä 1500-luvulta alkaen, järvestä esimerkiksi *Kandelierffi*, *Kandeleierff* 1553, *Kandele Jerffui* 1572, *Kandel-järvi* 1799, ja kylästä esimerkiksi *Kandelierff* 1553, *Kandellierffwi* 1554, *Kandelierff* 1553.

On tavallista, että kylät ja pitäjätkin ovat saaneet nimensä ympäristön luonnonpaikkojen nimien mukaan, voidaanhan niiden avulla hyvin luonnehtia kylien (pitäjien) sijaintia. Hämärän peitossa sen sijaan on, mistä järven nimi *Kanneljärvi* johtuu. Erään selityksen mukaan järven muoto olisi tuonut mieleen kantelen, mutta selitys lienee kansanetymologia.

Nimen kansanomainen asu *Kantjärvi* samoin kuin asiakirjoissa olevat nimen vanhat kirjoitusasut viittaavat siihen, että alkuperäinen nimi olisi ollut *Kantel(e)järvi* tai että nimen alkuosa olisi mahdollisesti ollut jokin aivan muu sana kuin *kannel*, *kantele*. Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkistossa on Kanneljärven kokoelmassa tieto, että nimiasun *Kanneljärvi* vakiinnutti aiemman *Kanteljärvi*-nimen tilalle Juho Hurmalainen. Hän toimi Uudenkirkon, sittemmin Kanneljärven kansanopiston johtajana vuodesta 1898 lähtien.

Pukkilan pitäjässä on järvi nimeltä *Kanteleenjärvi*. Tämän nimen on selitetty mahdollisesti syntyneen sanasta *kansi* (*kannen* : *kantena*), ja on arveltu kasvillisuuden olleen järven pinnassa rannoilla ikään kuin kantena. Tämäkin etymologia on hyvin epävarma, joten sitä tuskin on syytä yhdistää myöskään nimeen *Kanneljärvi*.

Kanneljärvi on järven nimenä harvinainen. Nyky-Suomessa on kaksi tämännimistä järveä: toinen Juuan pitäjässä, toinen Tuupovaarassa. Kiihtelysvaarassa on lisäksi *Kannellampi*-niminen lampi. *Kantele*, *Kantelejärvi* tai *Kanteleenjärvi* ei ole järvennimenä juuri sen yleisempi: tämännimisiä järviä on yhteensä vain neljä.

Lähteitä: Iltanen 2009: 383; Järviwiki; Kepsu 2018; Montonen 1957; NA; Nissilä 1975: 48; SKK 1799: 173; SM 5: 240; SPK: 134.

Kaukola

Pitäjä Laatokan länsirannalla Karjalankannaksen ja Laatokan Karjalan rajamailla. Naapuripitäjät Käkisalmi, Räisälä, Kirvu ja Hiitola. *Kaukola* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi. Kaukolan eteläosassa oli *Kaukolanjärvi*-niminen järvi. Nimen asuja vanhoissa lähteissä: *Kaukola* 1585, *Kaukila bij* 1592, *Kaukila bij* 1593.

Kaukola mainitaan jo vuonna 1500 Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa seuraavasti: *Derevnja na Kavgale*. Vuodelta 1693 on tieto, että Kaukola oli Räisälän kappeliseurakunta. Kaukola irtaantui Räisälästä vuonna 1849, ja se liitettiin Käkisalmeen. Itsenäinen pitävä Kaukolasta tuli vuonna 1869. – Kaukola luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja Kaukolan asukkaat sijoitettiin asumaan Pohjois-Hämeeseen ja Pohjois-Satakuntaan; pääasialliset sijoituskunnat olivat Ruovesi, Ylöjärvi ja Teisko.

Suomessa on paljon *Kauk*-alkuisia paikannimiä. Tällainen nimi voi viitata siihen, että näin nimetty paikka on kaukana paikasta, jossa nimi on annettu. Vielä useammin nimeen sisältyy vanha adjektiivi *kauka*, jolla on ollut merkitys 'pitkä'.

Viljo Nissilä on kuitenkin arvellut, että Kaukolan pitäjän nimi ei selity kummallakaan näistä tavoista vaan sen pohjana on todennäköisesti muinaissuomalaisista perua oleva henkilönnimi *Kauka*, *Kauki*, *Kaukia*, *Kauko*, josta on kehittynyt useita sukunimiä, esimerkiksi *Kaukanen*, *Kaukonen*, *Kaukinen* ja *Kaukiainen*. Tämannimisiä ihmisiä onkin merkitty asiakirjoihin Kaukolan lähipitäjistä runsaasti, esimerkiksi *Hans Kaukan* ja *Lasse kaukon* 1543 Antreasta, *Hans Kaukin* 1544 Jääskestä, *J Kaukkoijn* 1553 Kivennavalta, *Lasze kaukoi* 1554 Uudeltakirkolta. – Kehitys sukunimestä pitäjän nimeksi on voinut tapahtua niin, että jonkun *Kauko* tms. -nimisen isännän talo on saanut nimen *Kaukola*, joka on sitten siirtynyt mahdollisesti kylän ja edelleen pitäjän nimeksi.

Lähteitä: Kaukola; Kepsu 2018; Mikkonen–Paikkala 2000: 207–208; NA; Nissilä 1975: 126; Nissilä 1968: 206; Ronimus 1906: 22 ym.; SM 5: 316–321; SPK: 144–145.

Kauppala

Lahdenpohjan kauppalan kansanomainen rinnakkaisnimi. Tätä nimeä käytti varsinkin nuorempi väki, kun taas iäkkäämpien käytössä oli nimi *Lopotti*.

On tavallista, että paikan lajia merkitsevää yleisnimeä käytetään paikan nimenä, jos seudulla ei ole muita samanlaisia paikkoja. Pitäjän ainoasta joesta voidaan käyttää yksinkertaisesti nimeä *Joki* tai järven ainoasta saaresta nimeä *Saari*. Tästä on kysymys myös siinä, kun Lahdenpohjasta käytettiin nimeä *Kauppala*: muita kauppaloita ei kovin lähellä ollut.

Ks. Lahdenpohja, Lopotti.

Lähteitä: Kilpiö ym. 1955; NA.

Kirvu

Pitäjä Karjalankannaksen pohjoisosassa Vuoksen itäpuolella. Rajapitäjät: Räisälä, Kaukola, Hiitola, Rautjärvi, Jääski, Antrea ja Vuoksenranta. Ruotsinkielinen nimi *Kirvus*. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Kirvu* tai *Kirvunkylä*, ja pitäjässä oli *Kirvunjärvi*-niminen järvi. Kirvun läpi virtaavan Helisevänjoen rinnakkaisnimi pitäjän kohdalla oli *Kirvunjoki*.

Kirvu mainitaan asiakirjoissa jo 1500-luvulla. Nimeä on kirjoitettu ainakin seuraavasti: *Kiirffuu* 1551, *Kijrffuu* 1554, *Kirw* 1557, *Kirffu* 1560, *Kirffwu* 1562. Vuonna 1611 Kirvusta tuli Jääsksen kappeliseurakunta, ja vuonna 1858 se erosi eri pitäjäksi. – Kirvu luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden pääasiallisiksi sijoituskunniksi tulivat Kärkölä, Mäntsälä, Orimattila ja Pukkila.

Kirvun nimen alkuperästä on esitetty erilaisia arveluita. Nimi on yhdistetty verbiin *kirvota*, ja nimen syntytarinana on kerrottu, että kun ihmisiä aikoinaan tuli seudulle Vuoksea ylöspäin soutuena, syntyi vesien haarautumispai-kassa erimielisyyksiä menosuunnasta ja osa venekunnasta erosi eli kirposi muusta seurueesta ja joutui Kirvun seudulle. Näin sai alkunsa Kirvun asutus ja nimi. Tämä on tyypillinen kansanetymologia, jollaisia helposti syntyy hämäristä ja selittämättömiltä tuntuvista nimistä.

Paikkaansa ei voi myöskään pitää Aulikki Ylösen arvelu, että pitäjännimi olisi sukua kalannimitykselle *kirvus*, jonka Lönnrot mainitsee sanakirjassaan (1880) muikun nimityksenä. Siitä olisi ensin kehittynyt järvennimen alkuosa ja sittemmin järven seudun asukkaiden ja heidän asuinalueensa nimi. Muinaissuomalaisessa henkilönnimistössä on runsaasti eläinten nimityksiä, ja olisi mahdollista, että joku kalastaja tai jokin kalastajasuku olisi kantanut tätä nimeä ja jättänyt sen sitten perinnöksi kotitalolleen ja edelleen kotikylälleen ja kotipitäjälleen. Tällainen kehitys on Suomen nimistössä varsin tavallinen.

Antreasta Äyräpään

Asiakirjoista ei kuitenkaan näy, että Kirvussa olisi joskus asunut *Kirvus*-nimisiä ihmisiä, eikä ole tiedossa, että tällainen henkilönnimi olisi ollut käytössä missään muuallakaan Suomessa. Tietysti nimi voisi periytyä asiakirjojen merkintöjä kaukaisemmalta ajalta, mutta selityksen tekee epäuskottavaksi edelleen se, että muikun nimitystä *kirvus* ei tunneta missään suomen murteissa eikä ole tietoa, mistä Lönnrot on sen sanakirjaansa saanut.

Saulo Kepsu katsoo, että pitäjännimen lähtökohtana on järvennimi *Kirvunjärvi*, jonka alkuperäiseksi asuksi hän rekonstruoi, vaikkakin epävarmasti, asun *Kirvajärvi*. Sen alkuosana voisi olla sana *kirpa* : *kirvan*, jonka merkitys on 'lehtitai' ja Lönnrotin sanakirjassa myös 'kärppä'. Paikannimet, joihin tämä sana sisältyisi, ovat kuitenkin hyvin harvinaisia. Toisena mahdollisuutena Kepsu pitää, että Kirvun nimen takana olisi asutusnimi *Kirpu*; tämänniminen kylä on Pälkäneellä. – Nämäkään selitykset eivät tuo varmuutta Kirvun nimen taustasta, ja onkin tyydyttävä siihen, että nykytietämyksen valossa pitäjännimen *Kirvu* alkuperä jää hämäräksi.

Lähteitä: Kepsu 2018; Lehikoinen 1998: 489; Lönnrot 1930 (alkuaan 1880); NA; SM 5: 157–161; Saxén 1897: 25; Ylönen 1954: 868; Ylönen 1957: 153, 913.

Kivennapa

Pitäjä Karjalankannaksen eteläisimmässä osassa. Naapuripitäjät Terijoki, Uusi-kirkko, Kanneljärvi, Muolaa, Valkjärvi ja Rautu. Ruotsinkielinen nimi *Kivinebb*. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Kivennapa*. Kivennavan vanha nimi oli *Hanttula*, ja käytössä on ollut myös nimi *Pihlainen* (ks. näitä).

Kivennapa-nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Kiwinapa* 1445, *Kiffuinab* 1544, *Kiffui nab* 1548, *Kiffuennabs* 1552, *Kiffwenebbenn* 1556, *Kiffuenebbe* 1575, *Kiuinebb* 1588.

Kivennapa mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1445 Äyräpään kirkkoherran Makerlandin testamentissa. Merkintä on tulkittu niin, että Kivennapa ainakin jo tuolloin oli itsenäinen, Muolaasta erotettu pitäjä. Syntymisestään lähtien pitäjä säilyi alueeltaan miltei samanlaisena, kunnes siitä vuonna 1904 erotettiin viisi kylää, joista muodostettiin Terijoen pitäjä. – Kivennapa luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Kivennapalaiset sijoitettiin asumaan Hämeenseen Päijänteen, Tampereen ja Hämeenlinnan rajoittamalle alueelle.

Nimeä *Kivennapa* on selitetty monin tavoin. Kansantarinan mukaan pitäjän alueelta olisi löydetty jonkinlaisia napakiviä, jotka olivat haluttua kauppatavaraa. Toisen selityksen mukaan alkuperäinen ruotsinkielinen nimi muodostuu sanoista *kiv* 'riita' ja *näbb* 'nokka', ja koko nimi olisi siis suomennettuna ollut "Riitanokka" eli "Riitamaa". Pitäjän sijainti kahden valtakunnan rajalla teki siitä

kiistojen kohteen, joten *Riitamaa* olisi varsin hyvin sopinut sen nimeksi. Nimeä *Riitamaa* onkin käytetty eräiden Kivennavan kylien muodostamasta alueesta.

Nykyisin pidetään kuitenkin todennäköisimpänä etymologiaa, jonka esitti ensimmäisen kerran J. Ahrenberg 1800-luvun lopulla. Tämän selityksen mukaan nimen taustalla on vanha skandinaavinen linnoitusermi *kivo náb* (esiintyy myös kirjoitusasuissa *kifvinebb*, *kiffue neeb*, *kiffwanebb*, *kyffwenäbb* ym.), joka on merkinnyt rajalinnoituksen etuvarustusta tai puulinnaketta. Kivennavan kirkokylässä olikin korkea *Linnamäki*-niminen mäki, jonne tiedetään Kustaa Vaasan rakentaneen linnoituksen. Kivennavan nimi periytyy kuitenkin jo keskiajalta, joten jos tämä etymologia pitää paikkansa, on seudulla täytynyt olla linna tai linnoitus jo ennen Kustaa Vaasan rakennuttamaa.

Suomenkielinen pitäjännimi *Kivennapa* on syntynyt, kun tuntematon vieraskielinen termi on korvattu sitä muistuttavalla suomen sanalla.

Lähteitä: Karskela 1989; Kepsu 2018; Kiuru 1952; NA; Nissilä 1975: 217; Saxén 1897; 25–26; SM 5: 242–249; TSH II: 117.

Koivisto

Maalaiskunta ja kauppala Karjalankannaksella Suomenlahden rannalla ja saarilla. Naapuripitäjät Johannes ja Kuolemajärvi. Ruotsinkielinen nimi *Björkö*. Pitäjän pääosan muodostivat pitkälle Viipurinlahteen työntyvä niemi ja sen lähellä olevat saaret. Saarten ja mantereen välisen salmen nimi oli *Koivistonsalmi*. Pitäjän kirkko oli alkuaan yhdellä Koivistonsalmen saarista, jonka nimi oli *Koivusaari*. Koivistossa oli myös *Koivisto*-niminen asema Viipurin–Terijoen-radan varrella.

Ruotsinkielisen nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Berkø* 1270, *Börköö* 1537, *Biörcköö* 1541, *Biercköö* 1544, *Bijörköö* 1552, *Biorcköö* 1553.

Koiviston satamasta on mainintoja saksalaiskauppiaiden ja Novgorodin välisissä kauppasopimuksissa jo keskiajalla, ensi kerran vuonna 1268. Vuonna 1541 Koivistosta tuli Viipurin kappeliseurakunta, ja se erosi omaksi seurakunnakseen vuonna 1575. Vuoden 1721 jälkeen Koivistoon kuului myös Seiskari ja myöhemmin niin ikään Lavansaari. Ne erosivat Koivistosta omiksi seurakunnikseen vuonna 1896. Koiviston maalaiskunnasta erotettiin vuonna 1927 kirkonkylän ja Kotterlahden kylän alueita, joista muodostettiin Koiviston kauppala. – Sekä maalaiskunta että kauppala luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Maalaiskunnan väestön pääasiallisiksi sijoituspaikoiksi tulivat Askola, Kymi, Mäntsälä, Pornainen, Porvoo ja kauppalan väestön Hamina ja Kymi.

Saulo Kepsu katsoo, että ruotsinkielinen nimi *Björkö* on ruotsinnos alkuperäisistä saaren ja asutuksen nimistä *Koivusaari* ja *Koivisto*. Hän olettaa, että

Antreasta Äyräpään

pitäjännimi on ollut olemassa jo 1600-luvulla, sillä Inkeristä on merkitty sellaisia siirtolaisten nimiä kuin *Sipi Koiwisto* 1644 ja *Påhl Koifwistollain* 1569.

Yleensä kuitenkin ollaan sitä mieltä, että ruotsinkielinen nimi *Björkö* on suomalaista alkuperäisempi ja vanhempi: se periytyy jo keskiajalta (*Berkø* 1270). Sen alkuperästä on esitetty hieman toisistaan poikkeavia etymologioita. On ensinnäkin arveltu, että nimi liittyisi skandinaaviseen *Birka*-nimistöön. Viikinkiajan tärkeimpiä keskuspaikkoja oli Ruotsin Birka Mälaren-järven rannalla. On pidetty mahdollisena, että viikingit ovat purjehtineet Koiviston rannikolla ja antaneet itselleen tutun nimen Koiviston seudulle jo ennen kuin siellä oli kiinteää asutusta. Niin ikään on ajateltu, että ruotsinkielisen *Björkö*-nimen pohjana on muinaisruotsin sana *björkö*, *berkö*, jonka merkitys on 'kauppasaari'. Viljo Nissilän mukaan nimen vanhimmat merkinnät viittaavat siihen, että nimi voisi olla friisiläistä alkuperää. Skandinaaviset purjehtijat ja kauppamiehet olisivat jo varhain käsittäneet sen *Björkö*-nimeksi, ja suomenkielinen *Koivisto* olisi puolestaan suhteellisen nuori käänös tästä (*Björkö "Koivusaari"*).

Lähteitä: Jalkanen 1975: 35; Kaukiainen 1975: 15, 19–20, 37; Kepsu 2018; NA; Nissilä 1963: 351; Nissilä 1975: 216; Saxén 1897: 19–20; SM 5: 212–220.

Korpiselkä

Pitäjä Raja-Karjalassa Laatokan pohjoispuolella. Naapuripitäjät Värtsilä, Tuupovaara, Ilomantsi, Suojärvi, Suistamo ja Soanlahti. *Korpiselkä* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi; selvyiden vaatiessa kirkonkylästä käytettiin myös nimeä *Korpiselänkylä*. Pitäjän länsiosassa oli *Korpijärvi*-niminen järvi.

Korpiselkä mainitaan kylänä jo Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuonna 1500. Vuonna 1799 Korpiselästä tuli Suojärveen kuuluva ortodoksinen kappeliseurakunta ja vuonna 1815 itsenäinen seurakunta. Korpiselän luterilainen rukoushuonekunta perustettiin puolestaan vuonna 1885. Korpiselän oma kunnallishallinto sai alkunsa niin ikään 1800-luvun lopulla. – Suurin osa Korpiselän alueesta luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Luovutetun alueen asukkaat sijoitettiin asumaan Joensuun seudulle, pääasiassa Vierumäelle ja Sonkajärvelle. Suomen puolelle jäänyt Korpiselän osa liitettiin Tuupovaaran pitäjään vuonna 1946.

Korpiselkä on saanut nimensä maaston mukaan. Teoksessa *Suomenmaa V* sitä kuvataan seuraavasti: "Korpiselkä on tyypillistä 'runojen ja metsäin Karjalaa', missä melkein yhtämittaiset suot ja niistä nousevat harjusärkät painavat maisemiin yksitoikkoisuuden leiman." Sana *korpi* on varsin tavallinen Suomen paikannimissä; jälkiosana se esiintyy noin 8 000 nimessä. Nimissä sen tavallisin merkitys on 'kosteaa kuusimetsä'.

Lähteitä: NA; Nissilä 1975: 30–31; Ronimus 1906: 176; SM 5: 398–402: SPK: 178.

Kuolemajärvi

Pitäjä Karjalankannaksen eteläosassa Suomenlahden rannalla. Vanha nimi *Hatjalahti* (ks. tätä). Naapuripitäjät Koivisto, Johannes, Viipurin maalaiskunta, Heinjoki, Muolaa, Kanneljärvi ja Uusikirkko. Pitäjässä oli *Kuolemajärvi*-niminen järvi ja myös samanniminen rautatieasema. Asiakirjoissa olevia Kuolemajärven nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Koolema ierffuen by* (kylä) 1554, *Kolemaiärff* (järvi) 1559, *Kuolemajärvi* (järvi) 1799.

Kuolemajärvi on erotettu Uudenkirkon pitäjästä, jonka kappeliseurakuntana se esiintyy *Hatjalahti*-nimisenä vuonna 1619. Itsenäinen seurakunta Kuolemajärvestä tuli 1864 ja itsenäinen kunta vuonna 1871. Kuolemajärvi mainitaan kuitenkin verokirjassa Uudenkirkon kylänä ainakin jo vuonna 1554 (*Koolemaierffen by, Koolema ierffe*). – Kuolemajärvi luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan Turun ympäristökuntiin.

Kuolemajärven pitäjä on saanut nimensä pitäjässä olleesta Kuolemajärven kylästä ja se taas Kuolemajärvestä, jonka rannalla kylä oli. Järven salaperäiseltä kuulostava nimi on antanut aihetta useisiin selityksiin. Vanha tarina kertoo, että järvi, joka oli jyrkkärantainen ja tuulinen, vaati vuosittain ihmishengen. Jos kukaan ei ollut hukunut järveen seitsemään vuoteen, otti järvi seuraavana vuonna useita uhreja.

Usein järven nimen on selitetty liittyvän suomen kirjakielen isän Mikael Agricolan kuolemaan. Agricola oli vuonna 1557 palaamassa rauhanneuvotte- luista Moskovasta, kun sairastui ja kuoli 9. huhtikuuta Uudenkirkon Muurilan kylän Kyrönniemessä, joka sittemmin kuului Kuolemajärven pitäjään. Asiakirjat kuitenkin osoittavat, että järven nimi on tätä vanhempi, joten on yritetty löytää selitystä myös toisaalta. On kerrottu esimerkiksi, että jonkin muinaisen sodan aikana suuri joukko Ruotsin sotaväkeä yritti ylittää järven lautoilla, kun puhkesi ankara myrsky, joka kaatoi lautat, ja kaikki sotilaat hukkuivat. Viljo Nissilä esittelee Kuolemajärven pitäjän nimen ”onnettomuuksiin, tapaturmiin tms.” liittyvien nimien joukossa ottamatta kantaa siihen, kenen tai milloin tapahtuneesta kuolemasta on kyse.

On myös epäilty, että järven nimi ei liity mihinkään kuolemantapaukseen vaan on saamelaisperäinen. Tämä, tosin epävarma, etymologia olettaa, että nimen alkuosa on palautettavissa sanaan, jonka pohjoissaamelainen asu on *guolli* ja merkitys ’kala’; jos nimi olisi suomenkielinen, se olisi siis ”Kalajärvi”. Kun nimen tausta ja merkitys ovat hämärtyneet, suomalaiset ovat yhdistäneet alkuosan tuttuun *kuolla*-verbiin, ja nimi on saanut nykyasunsa. Näin on selitetty myös esimerkiksi Savitaipaleen järvennimeä *Kuolimo*.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kojo ym. 1957: 13–14; NA; Nissilä 1975: 55, 90; SM 5 228–233; SPK: 195.

Kurkijoki

Pitäjä Laatokan Karjalassa Laatokan luoteisrannalla. Ruotsinkielinen nimi *Kronoborg*. Naapuripitäjät Parikkala, Hiitola ja Lumivaara. Kurkijoen kirkon lähellä laskee Laatokkaan pieni joki, jonka nimi myös oli *Kurkijoki*. Laatokassa pitäjän kohdalla olevan lahden nimi oli *Kurkijoenlahti*. Kurkijoen nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Kurchioki*, *Kurkioki* 1582, *Kurckiioki* 1586, *Kurchiochi* 1589; *Kronoborg* 1589.

Kurkijoen seuduilla on ollut asutusta jo 1000-luvulla, kuten muinaislinnat ja arkeologiset löydöt osoittavat. Kronikkatiedoissa Kurkijoki mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1396. Se esiintyy myös vuonna 1500 Novgorodin vatjailaisen viidenneksen verokirjassa; tällöin Kurkijoen laajaan pogostaan eli pitäjään kuuluivat Kurkijoen lisäksi Hiitola ja Jaakkima sekä osia Rautjärvestä, Parikkalasta, Kesälahdesta ja Uukuniemestä. Kurkijoki sai vuonna 1668 kaupunkioikeudet, mutta menetti ne myöhemmin. – Kurkijoen pitävä luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Kurkijoen siirtolaiset sijoitettiin asumaan Loimaan seudulle Varsinais-Suomeen.

Pitäjä on saanut nimensä sen kirkon lähellä olevasta Kurkijoesta. Pitäjän nimen lähtökohta on ilmeinen, mutta mitään tietoa ei ole siitä, miksi joen nimi on juuri *Kurkijoki*. Tiedetään kuitenkin, että kuikan ja kurjen nimitykset ovat Suomen paikannimistössä tavallisimpia lintujen nimityksiä. Pitäjän ruotsinkielinen nimi *Kronoborg* on saanut aiheensa kirkonkylässä sijainneesta Linnavuoresta, jolla on keskiajalla ollut linna ja siihen kuuluneita valleja.

Lähteitä: Huovila 1995: 89; Immonen 1958: 80–442; Kiviniemi 1990: 137–140; Kuujo 1958: 9–79; NA; Nissilä 1975: 62; Ronimus 1906: 144; SM 5: 328–336; Saxén 1897: 27.

Kyyrölä

Pieni, vain neljä kylää käsittänyt pitäjä Karjalankannaksella Muolaan pitäjän keskellä. Venäjänkielinen nimi ennen vuotta 1948 *Krasnoje Selo*. *Kyyrölä* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi.

Kyyrölän alue kuului alkuaan Muolaan pitäjään. Suuressa Pohjan sodassa 1700-luvun alussa Muolaa joutui Venäjän vallan alle ja sinne perustettiin kaksi suurta lahjoitusmaata. Kyyrölä oli osa sitä lahjoitusmaata, jonka venäläinen eversti Grigorij Tshernysev sai haltuunsa vuonna 1710. 1720-luvulla Tshernysev siirsi alueen autiutiloihin Moskovan läheltä ja Jaroslavin läänistä parisataa venäläistä maaorjaa, joiden jälkeläiset muodostivat myöhemmän Kyyrölän pitäjän ja seurakunnan asujaimiston. Valtio lunasti Kyyrölän hovin alaiset tilat vuonna 1878, ja maaorjat saivat tällöin vapauden. Kyyrölän kunta perustettiin vuonna 1890, ja siihen tulivat kuulumaan Muolaan kylät Kyyrölä, Kangaspelto, Parkkila ja Sudenoja. Kyyrölän kunta lakkautettiin vuonna 1934, jolloin alue liitettiin takaisin Muolaan pitäjään.

Pitäjän nimeksi tuli siihen kuuluneen Kyyrölän kylän nimi, josta on ollut käytössä myös asu *Kyyrölä*. Esimerkkejä nimen vanhoista asiakirjoissa olevista kirjoitusasuista: *Kyrelä*, *kyrelä by* 1544, *Kyröläby* 1624, *Kyrölä* 1785.

Kylän ja pitäjän nimen pohjana on ortodoksinen henkilönnimi *Kyyrö(i)*, *Kyyrä*, joka on suomalainen variantti venäläisestä henkilönnimestä *Kir* ja kreikkalaisesta nimestä *Kyros*. Tästä nimestä kehittyneet sukunimet *Kyyrö* ja *Kyyrö(i)nen* olivat Karjalassa hyvin yleisiä. Esimerkiksi juuri Muolaan Kyyrölän kylästä on vuonna 1544 merkitty asukkaaksi *Thomas kyron*. Muista tämannimistä on asiakirjoissa runsaasti merkintöjä eri puolilta Karjalaa, esimerkiksi *knut kijräine* 1559 Kivennavalta, *J kyröinen* 1599 Muolaasta, *laur(i) kijron* 1564 Viipurin pitäjästä, *Benngh Kijröinenn* 1566 Jääskestä.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kähönen 1951: 267–268; Mikkonen–Paikkala 2000: 275; NA; Nissilä 1976: 86; SM 5: 260–261.

Käkisalmi

Kaupunki ja sitä ympäröivä pitäjä Laatokan rannalla Vuoksen pohjoisen suuhaaran kohdalla. Ruotsinkielinen nimi *Kexholm*. Naapuripitäjät Kaukola, Räisälä ja Pyhäjärvi. Laatokassa on kaupungin kohdalla *Käkisalmenselkä*. – Kaupungin huomattava nähtävyys oli vanha linna. Sen takia kaupungista saatettiin varhemmin käyttää myös nimeä *Linna*.

Käkisalmen nimen vanhoja kirjoitusasuja asiakirjoissa: *Kekes holm* Eerikin kronikassa 1300-luvun alkupuoliskolla, *Kexholm* 1468, 1482, *Käkisholm*,

Antreasta Äyräpään

Käkssholm 1473; *Kexholm* 1542; *Käkisalmj* 1556; *Käkisholm* 1603; *Kexholm* yleisesti 1600-luvulta eteenpäin.

Alkuaan Käkisalmen kaupungin paikalla oli suurkylä ja siihen liittyvä linnoitus. Vanhimmat tunnetut kirjalliset tiedot Käkisalmen linnasta ovat Novgorodin ensimmäisessä kronikassa ja ruotsalaisessa Eerikin kronikassa. Linnoituksen rakentamisajankohtaa ei tiedetä tarkasti, mutta Novgorodin kronikoissa se mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1143 *Korela* 'Karjala' -nimisenä. Linnan ympärille syntynyt asutusalue alkoi kasvaa, ja ainakin jo 1200-luvulla se oli kaupunki. 1400-luvulla Korelan sanottiin olevan Novgorodin toiseksi suurin kaupunki. Ruotsalaiset valloittivat Käkisalmen 1500- ja 1600-luvun vaihteessa, ja tämän jälkeen kaupunkiin siirrettiin luterilaisia uudisasukkaita. Vuonna 1735 Käkisalmeista irtosi Pyhäjärvi, joka 1600-luvulta lähtien oli ollut sen yhteydessä. – Käkisalmen kaupunki ja maalaiskunta luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Kaupunkilaisten uudeksi asuinpaikaksi osoitettiin Heinola, ja maalaiskunnan väestö sijoitettiin sen ympäristökuntiin.

Käkisalmi on saanut nimensä kaupungin edustalla Laatokassa olevasta salmesta, jonka nimi myös oli *Käkisalmi*. Nimen alkuosa on linnunnimitys *käki*. Nimi on synnyttänyt selitystarinoita: kerrotaan esimerkiksi, että kaupunki on rakennettu paikalle, jossa asuttajat ensi kerran kuulivat käen kukkuvan. Todellista tietoa nimen aiheesta ei ole, mutta selityksen voisi ainakin osaksi tarjota se, että linnunnimitys *käki* kuuluu 20 yleisimmän Suomen paikannimissä esiintyvän linnunnimityksen joukkoon. Tosin *Käkisalmi* on paikannimenä harvinaisen.

Viljo Nissilä on arvellut, että sana *käki* ei olisikaan tullut Käkisalmen nimeen suoraan linnun nimityksestä, vaan kyseessä olisi sukunimi *Käki* tai *Käkinen*, *Käkönen*. Eläinten nimitykset olivat varsin tavallisia karjalaisessa sukunimistössä. *Käki*, *Käkinen*, *Käkönen* -sukunimisistä on vanhoissa asiakirjoissa runsaasti merkintöjä eri puolilta Karjalaa, esimerkiksi *tönu käckin* 1544 Muolaasta, *Jhanus Käkön* 1549 Uudeltakirkolta, *Lasse Käki* 1556 Viipurin pitäjältä, *Jöns Käköinen* 1642 Hiitolasta. Siihen, että Käkisalmen kaupungin nimessäkin olisi sukunimi, viittaavat selvimmin nimen vanhat kirjoitusasut (ks. edeltä). Niissähän alkuosa on joskus asussa *Käkis*, joka voidaan tulkita *Käkinen*-nimen yhdyssanamuodoksi (vrt. esimerkiksi *Nieminen* : *Niemis-Ville*) tai *käki*-sanasta ruotsin kielen genetiivin päätteellä *s* muodostetuksi asuksi.

Lähteitä: Huovila 1995: 11; Kepsu 2018; Kiviniemi 1990: 137; Kuujo 1958: 219, 974–978; NA; Nissilä 1962: 117; Nissilä 1968: 195; Saxén 1897: 24; SM 5: 311–316, 487–496; Welin 2001: 20.

Lahdenpohja

Kauppala Laatokan Karjalassa Laatokan rannassa. Perustettiin Jaakkiman kirkonkylän tienoille vuonna 1924; myös kirkonkylän nimi oli *Lahdenpohja*. Seutu oli jo 1600-luvulla tunnettu markkina- ja liikepaikka, jonka läpi kulki vanha kauppatie idästä aina Ouluun asti. – Kauppala luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Lahen Pohia* 1638, *Lahenpohja* 1799. Nimen aiheena on paikan sijainti: se oli Laatokan Jaakkimanlahden eli Siekalahden pohjukassa. Kansanomaisesti paikasta käytettiin myös nimeä *Kauppala* ja varhemmin nimeä *Lopotti*. Ks. näitä.

Lähteitä: Kilpiö ym. 1955; NA; Nissilä 1975: 33; SKK 1799: 170; SM 5: 350–351.

Lavansaari

Saari ja pitäjä Suomenlahden selällä. Ruotsinkielinen nimi *Lövskär*, varhemmin *Löfsalö*. Ensimmäisen vakituisen asutuksensa Lavansaari sai viimeistään 1300-luvun alkupuolella. Nämä asukkaat olivat ruotsinkielisiä. He joutuivat pakemaan, kun vuonna 1570 alkoi Ruotsin ja Venäjän välinen sota, isoviha. Uusia, suomenkielisiä asukkaita alkoi muuttaa saarelle 1630-luvun lopulla Kotkan ja Viipurin väliseltä Suomenlahden rannikolta. Lavansaari kuului tuolloin Ruotsille, ja se luettiin Vehkalahden pitäjään. Vuonna 1721 saari siirtyi Venäjän hallintaan ja oli aluksi Johanneksen ja sittemmin Koiviston seurakuntaa ja pitäjää. Oma Lavansaaren seurakunta perustettiin vuonna 1896, ja vuonna 1905 syntyi itsenäinen Lavansaaren kunta. – Lavansaari luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja lavansaarelaiset sijoitettiin asumaan pääasiassa Kotkan ympäristöön.

1800-luvun lopulla Suomen Maantieteellinen Seura ja Kotikielen seura suosittivat, että pitäjän nimestä käytettäisiin asua *Lavassaari*. Perusteluna oli, että paikkakuntalaiset eivät käytä nimeä *Lavansaari* vaan juuri nimeä *Lavassaari*. Oletettiin myös, ettei nimellä ole mitään tekemistä minkään ”lavan” kanssa. Nykytietämyksen mukaan saaren nimi kuitenkin sisältää kalastustermin *lava*, joka merkitsee hirsiseinäistä ja pärekattoista nuottien ja muiden kalastusvälineiden kuivatus- ja säilytyspaikkaa.

Pitäjän ruotsinkielisen nimen alkuosa on *löv*, jonka merkitys on ’lehti’. Lars Huldénin mukaan ruotsinkielinen nimi on laina suomesta. Ruotsinkieliset nimenkäyttäjät ovat kuitenkin korvanneet heille tuntemattoman *lava*-sanan sitä muistuttavalla ja heille tutummalla sanalla *löv*.

Lähteitä: Huldén 2001: 446; NA; Nissilä 1939: 205–206; SM 5: 224–228; Wallin 1896: 31.

Linna

Käkisalmen kaupungista joskus käytetty kansanomainen nimi. Nimen aiheena oli se, että kaupungissa oli 1300-luvulta periytynyt linnoitus. Ks. Käkisalmi.

Lopotti

Lahdenpohjan kauppalan vanha kansanomainen nimi, jota käytettiin varsinkin kun haluttiin tähdentää, että oli kyse kauppalasta eikä sen paikalla aiemmin olleesta kylästä. Sana *lopotti* on lainaa venäjältä. Venäjän kielessä sana on *sloboda*, ja sen merkitys on 'kylä, asutusalue, kaupunginosa, esikaupunki'. Ks. Lahdenpohja.

Lumivaara

Pitäjä Laatokan Karjalassa Laatokan luoteisrannalla. Naapuripitäjät Jaakkima ja Kurkijoki. Pitäjässä oli myös *Lumivaara*-niminen mäki ja sen läheisyydessä *Lumivaarankangas* ja *Lumivaaransuo*. Lisäksi pitäjässä oli Huhtervun kylässä koski nimeltä *Lumivaarankoski*.

Lumivaaran kunnan historia jäi varsin lyhyeksi. Lumivaara erotettiin Jaakkimasta vuonna 1923 ja luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Lumivaaralaisten pääasiallisiksi sijoituskunniksi osoitettiin Alavus, Jalasjärvi ja Virrat.

Pitäjän nimi on niin sanottu harkinnaisnimi eli virallista käyttöä varten luotu nimi. Siksi valittiin pitäjän alueella olevan vaaran nimi. Vaaran nimi puolestaan johtuu kertoman mukaan siitä, että vaaran rinteet keräsivät talvisin paljon lunta.

Lähteitä: Härkönen–Kiuru–Särkisilta 1952; NA.

Metsäpirtti

Pitäjä Karjalankannaksen itäisimmässä osassa Laatokan lounaisrannalla. Naapuripitäjät Rautu ja Sakkola. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Metsäpirtti*.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: Novgorodin vatajalaisen viidenneksen verokirjassa (*Derevnja na*) *Tšeperti*, (*Derevnja na*) *Metšerti* 1500, *Mettze Pirtti* 1613, *Metsä Pirtti* 1799.

Metsäpirtti mainitaan Sakkolan pitäjän kylänä jo Novgorodin vatajalaisen viidenneksen verokirjassa vuonna 1500. Seutu autioitui 1500-luvulla käydyissä Ruotsin ja Venäjän sodissa, mutta se sai uutta, luterilaista asutusta 1600-luvun alkupuolella jouduttuaan Stolbovan rauhassa 1617 Ruotsille. Metsäpirtti erotettiin Sakkolasta kappeliseurakunnaksi vuonna 1690, ja kappeliseurakunnan muodostamista itsenäiseksi seurakunnaksi ja kunnaksi alettiin suunnitella vuonna 1870. Varsinainen ero tapahtui kuitenkin vasta vuonna 1903. – Metsäpirtti luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Metsäpirttiläiset sijoitettiin asumaan Uuteenkaupunkiin ja sen ympäristökuntiin.

Viljo Nissilä selittää nimeä seuraavasti: ”*Metsäpirtti* (pitäjä Kannaksella) oli saanut nimen taas siitä, että naapuripitäjän Sakkolan Vilakkalasta muuan *suve uolo* (Olli Susi) oli siirtynyt vainolaista pakoon metsään ja rakentanut sinne pirtin.” Vaikka juuri tarinassa mainittu Olli Susi ei olisikaan ollut Metsäpirtin ensimmäinen asukas, pitänee kertomus muuten paikkansa: jonkin Sakkolan takamailla sijainneen metsäpirtin luo on alkanut syntyä asutusta ja vähitellen kylä. Uuden pitäjän syntyessä on kylän nimi annettu sille.

Lähteitä: NA; Nissilä 1975: 85, 288; Ronimus 1906: 45, 59; SKK 1799: 174; SM 5: 294–297.

Muolaa

Pitäjä Karjalankannaksen keskiosassa Vuoksen eteläpuolella. Nimi on varsinkin varhemmin esiintynyt usein myös asussa *Muola*. Ruotsinkielinen nimi *Mola* tai *Mohla*. Vanhempi nimi *Pyhäristi*, ruotsiksi *Helgekors* (ks. Pyhäristi). Naapuripitäjät Heinjoki, Äyräpää, Vuoksela, Valkjärvi, Kivennapa, Kanneljärvi, Uusikirkko ja Kuolemajärvi. Muolaan pitäjässä oli myös *Muolaa*- tai *Muolaankylä*-niminen kylä, *Muolaanjoki*-niminen joki ja *Muolaanjärvi* (tai *Muolajärvi*) ja *Muolaanlampi*-nimiset järvet.

Pitäjän nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Mole* 1493, *Mola* 1495, *Mola*, *Måla* 1541, *Mohla* yleisesti 1700- ja 1800-luvulla.

Antreasta Äyräpään

Muolaa on ilmeisesti muodostunut itsenäiseksi pitäjäksi pian Pähkinäsaaren rauhan (1323) jälkeen. Nimeä *Muolaa* käytettiin asiakirjoissa aluksi vaihdellen nimen *Äyräpää* kanssa. Jo vuonna 1445 Muolaasta erotettiin Uudenkirkon ja Kivennavan pitäjät. Huomattavasti myöhemmin, vuonna 1890, muodostettiin neljästä Muolaan kylästä Kyyrölän kunta, joka oli itsenäisenä kuntana vuoteen 1934, jolloin se liitettiin takaisin Muolaaseen (ks. Kyyrölä). – Muolaa luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Muolaalaiset sijoitettiin asumaan Hämeenlinnan, Forssan ja Valkeakosken tienoille.

Pitäjän nimi *Muolaa* on mahdollisesti irronnut järvenimestä *Muola(an)-järvi*. Saulo Kepsu on esittänyt, että sen alkusa voi olla *-la*-johtiminen nimi, jossa johdinta on edeltänyt *muo*-alkuinen sana, esimerkiksi *Muoto*, joka on muinaissuomalainen henkilönnimi. Nimessä olisi johtimen edellä tapahtunut sisäheitto eli *to*-aines olisi kadonnut, ja tämän kautta olisi tultu asuun *Muolaa*. Kehitys olisi siis ollut suunnilleen seuraavanlainen: **Muotolanjärvi > Muotla(a)n-järvi > Muolaanjärvi > Muolaa*. Ajatusta tukee se, että Kannaksella on ollut joi-takin paikkoja, joiden nimenä tai nimen osana on *Muotola*, esimerkiksi *Muotolansuo*-niminen suo ja *Muotola*-niminen metsäalue Kivennavalla ja kyläosat *Muotola*, *Esi-Muotola* ja *Perä-Muotola* Uudellakirkolla.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kähönen 1959; NA; Luukka 1952: 18; Saxén 1897: 35; SM 5: 254–263.

Pihlainen

Kivennavan pitäjästä 1500-luvulla käytetty nimi, joka mainitaan esimerkiksi kuningas Kustaa Vaasan vuonna 1523 eräistä läänityksistä ja viroista antamassa määräyksessä. 1600-luvulta on asiakirjoissa mainintoja Pihlaisten kappelista. Myöhemmin nimi tunnettiin erään Kivennavan kylän nimenä; käytössä ovat olleet *Pihlainen*-nimen lisäksi myös nimet *Pihlasi* ja *Pihlaskylä*. Kylä sijaitsi mäellä, jonka nimi oli *Pihlasmäki*. Lähellä virtasi oja nimeltä *Pihlajoja*.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Pihla by* 1559, *Pijchlais by* 1575, *pihlais by* 1602, *Pihihlas Capell* 1645.

Kylä on saanut nimensä sijaintipaikkansa nimen mukaan. Mäellä kerrottiin olleen pihlajalehtoja.

Lähteitä: Kepsu 2018; Kähönen 1959: 127–128; NA; Pirinen 1980: 11; SM 5: 242.

Pyhäjärvi

Pitäjä Karjalankannaksella Laatokan rannalla Käkisalmen kaupungin eteläpuolella. Naapuripitäjät Käkisalmi, Räisälä ja Sakkola. *Pyhäjärvi* oli myös pitäjän suurimman järven nimi samoin kuin pitäjässä olleen rautatieaseman nimi. Pyhäjärven kirkonkylän nimi oli *Pyhäkylä*; siinä erotettiin aiemmin kaksi osaa: *Suuri-Pyhä* ja *Pieni-Pyhä*.

Järven, kylän ja pitäjän nimien kirjoitusasuja asiakirjoissa: *pyhäierffuiby* 1581, *pyheJerffui* 1591, *Pyhä Järff* (kylä) 1613; *Pyhäjärfw* 1767 (pitäjä); *Suuri pyhä Jerffui* ja *peni pyhä Jerffui* 1586, *Pyhäierffuj Siöen* 1640, *Pyhä Jerfui Lacus* 1651 (järvi). Merkintöjä Pyhäkylän nimestä: *Pyhä By* 1696, *Pyhä by* 1763, *Pyhäkylä förut Storkylä* ('Pyhäkylä, aiemmin Suurikylä') 1874.

Ensimmäinen asiakirjamaininta Pyhäjärvestä on Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuodelta 1500. Aluksi Pyhäjärvi oli Sakkolan pitäjän ja ortodoksisen seurakunnan osa. Stolboban rauhassa 1617 alue liitettiin Ruotsiin, minkä jälkeen suuri osa pitäjän alkuperäisistä asukkaista muutti Tverin Karjalaan ja muualle Venäjälle. Tilalle tuli asukkaita Äyräpään ja Jääsken kihlakunnista, ja pitäjän väestö muuttui miltei kokonaan luterilaiseksi. Vuosina 1710–1735 Pyhäjärvi kuului Käkisalmeen, ja se itsenäistyi vuonna 1735. – Pyhäjärvi luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan pääasiassa Tampereen ja Ikaalisten eteläpuolisiin kuntiin.

Ennen vuotta 1944 Suomessa oli kaksi muutakin *Pyhäjärvi*-nimistä kuntaa, toinen Uudenmaan ja toinen Oulun läänissä. Samannimiset kunnat erotettiin tarpeen vaatiessa toisistaan liittämällä kunnan nimen jälkeen läänin nimen lyhenne: *Pyhäjärvi Vpl.*, *Pyhäjärvi Ul.* ja *Pyhäjärvi Ol.* Uudenmaan Pyhäjärvi kuuluu nykyään Karkkilaan, ja kun Viipurin läänin Pyhäjärvi on lakkautettu, on Oulun läänin Pyhäjärvi nykyisin ainoa tämänniminen kunta ja siitä voidaan käyttää pelkkää nimeä *Pyhäjärvi*.

Karjalankannaksen Pyhäjärven pitäjä on saanut nimensä järvestä, jonka ympärillä se on. *Pyhäjärvi* on Suomessa erittäin tavallinen järven nimi; nyky-Suomessa tämännimisiä järviä on 39. Sirkka Paikkala kirjoittaa niistä *Suomalaisessa paikannimikirjassa*: ”Monet niistä sijoittuvat erilaisille rajoille. Tällöin niiden nimiin sisältyy sana *pyhä*, joka on alkuaan tarkoittanut aitausta, jostakin erotettua aluetta, ja on siten mahdollisesti samaa juurta kuin *piha*. Sittemmin *pyhä*-sanasta olisi muodostunut termi, jolla nimettiin haltuun otettu alue ja osoitettiin ne maastopaikat, jotka olivat alueen rajoina. Erotetulla pyhitetyllä eli pyhällä paikalla on uskottu olevan voimaa, joka voi vahingoittaa sitä, joka paikkaa varomattomasti lähestyy.” Paikkala huomauttaa kuitenkin, että kaikki *Pyhä*-alkuiset paikannimet eivät kuulu rajapaikoille, vaan osa näin nimetyistä paikoista on ollut muinaisessa yhteisössä jostain muusta syystä pyhiä, esimerkiksi uhripaikkoja. Viljo Nissilä puolestaan toteaa, että osa *pyhä*-nimistä kuuluu vanhoille hautapaikoille.

Lähteitä: Iltanen 2009: 408; Kepsu 2018; NA; Nissilä 1975: 91; Ronimus 1906: 41, 43; SHL VIII: 51, 54; SM 5: 297–304; SPK: 357–358.

Pyhäristi

Muolaan seurakunnasta ainakin 1500-luvulla käytetty nimi. Vastaava ruotsinkielinen nimi on *Helgekors*. Asiakirjamerkintöjä ruotsinkielisestä nimestä: *Helge kors* 1558, *Helige Korss* 1563, *Helge kors Kyrckie* 1568.

Katolisena aikana oli Suomessakin tapana omistaa kirkko jollekulle pyhimykselle, pyhälle paikalle tai pyhänjäännökselle, koska ajateltiin, että kirkko ja seurakunta näin olisivat taivaan suojeluksessa. Muolaan ensimmäinen kirkko omistettiin Pyhälle Ristille eli ristille, johon Jeesus ristiinnaulittiin. Tätä ristiä kunnioitettiin yleisesti, ja Suomessa sille oli omistettu muitakin kirkkoja, esimerkiksi Rauman, Taivassalon, Hattulan, Närpiön ja Juvan.

Ks. Muolaa.

Lähteitä: Kähönen 1959: 156–158; NA; Salenius 1871: 33.

Pälkjärvi

Pitäjä Pohjois-Karjalassa. Alueen murteessa nimestä olivat käytössä myös asut *Päljärvi* ja *Peljärvi*. Naapuripitäjät Värtsilä, Soanlahti, Ruskeala, Kitee ja Tohmajärvi. Pitäjässä oli myös *Pälkjärvi*-niminen järvi ja *Pälksaari*-niminen kylä.

Nimien *Pälkjärvi* ja *Pälksaari* vanhoja kirjoitusasuja: *Pelchi Jerffui* 1589, *pelcki ierffui* 1592, *Pelchi Ierffui* 1589, *Pelgijärvi* 1799, *Pelgjärvi* 1823; *pelchi saari* 1589, *pelcki Saari* 1592, *Pälgi saari* 1631.

Pälkjärvi mainitaan ensimmäisen kerran jo vuonna 1500 Novgorodin vatalaisen viidenneksen verokirjassa, jossa sen sanotaan olevan Ilomantsin pitäjään kuuluva veropiiri. Myös Pälksaaren nimi esiintyy jo tässä asiakirjassa. Vuonna 1589 Pälkjärvestä tuli Ilomantsin ortodoksisen seurakunnan alainen kappeliseurakunta, josta vuonna 1632 muodostettiin itsenäinen luterilainen seurakunta. – Suurin osa Pälkjärvestä luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Suomelle jäänyt pieni osa liitettiin Tohmajärven pitäjään vuonna 1946, ja Pälkjärven pitäjä lakkautettiin. Pälkjärven siirtolaisten sijoituskunniksi tulivat Joensuu ja sen lähikunnat Eno, Kiihtelysvaara, Liperi, Pielisensuu ja Pyhäselkä.

Pälkjärven pitäjän nimi on tullut sen rajojen sisällä olleen järven nimestä ja kertoo siis pitäjän sijainnista. Nimi on niin vanha, että sen tausta on epäselvä.

Antreasta Äyräpään

On tosin arveltu, että se johtuisi järven muodosta: väitteiden mukaan järvessä on osa, joka näyttää muusta järvestä revenneeltä liuskalta, palkeenkieleltä. Järven nimen alun *ä*:llistä asua on selitetty sillä, että ruotsin paljetta merkitsevä sana on *ä*:llinen *bälg*. Tämä Pälkjärven nimen selitys lienee kuitenkin vain kansanetymologia, jollaisia syntyy, kun nimen todellinen etymologia on hämärän peitossa.

Lähteitä: Könönen 1921: 87–88; NA; Ronimus 1906: 204; Saxén 1897: 39; SKK 1799: 166; Wallin 1896: 41.

Rautu

Pitäjä Karjalankannaksen eteläisimmässä osassa. Ruotsinkielinen nimi *Rautus*. Naapuripitäjät Sakkola, Metsäpirtti, Kivennapa ja Valkjärvi. Etelässä Raudun rajana oli valtakunnan raja. Yksi pitäjän kylistä oli myös nimeltään *Rautu* tai, erotukseksi pitäjästä, *Raudunkylä*. Pitäjän pohjoisosassa oli suurehko *Raudunjärvi*, josta oli käytössä myös nimi *Rautjärvi*.

Rautu mainitaan jo vuonna 1500 Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa seuraavasti: *Pogost Vasiljevskoj Rovduzkoj*. Muita nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Rautha kirkie*, *Rauto kirkie* 1556, *Raw Sochnn*, *Wasilioffski eller Rauu Sochn* 1585, *Rawby* 1590, *Rawoby* 1591, *Rawo socken* 1591, *Rautus By* 1631.

Ruotsalaiset valloittivat seudun 1500- ja 1600-lukujen vaihteessa, minkä jälkeen Rautuun muutti paljon luterilaisia. Stolbovan rauhan jälkeen 1620 sinne perustettiin luterilainen seurakunta, joka sai oman kirkkoherran vuonna 1625. – Rautu luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan Mikkelin ja Ristiinan ympäristökuntiin.

Viljo Nissilä on arvellut, tosin epävarmasti, että Raudun pitäjän nimi olisi sama kuin kalannimitys *rautu* 'puurotaimen'. Jos tämä teoria olisi oikea, nimen olisi täytynyt alkuaan kuulua pitäjässä olleelle Raudunjärvelle eli Rautjärvelle. Järven nimen alkuperäinen asu olisi silloin ollut *Rautujärvi*, josta asu *Rautjärvi* on kaakkoismurteille tyypillinen loppuheittoinen muoto.

Saulo Kepsu kuitenkin huomauttaa, että kalannimitys *rautu* on peräpohjalainen eikä siksi voi olla järven nimen alkuosa. Hän arveleekin, että järven mahdollinen vanha nimi on ollut *Rautajärvi* ja että pitäjän nimi olisi saatu tästä. Sama etymologia on esitetty jo aiemmin: 1800-luvun alkupuolella arveli F. P. Knorring, että nimi *Rautu* on yhdistettävissä sanaan *rauta*, ja huomautti perusteluksi, että Raudunjärvestä on nostettu järvimalmia.

Lähteitä: Kepsu 2018; von Knorring 1985 (alkuaan 1833): 13; Kähäri ym. 1965; NA; Nissilä 1975: 63; Nissilä 1968: 195; Ronimus 1906: 12, 33; SM 5: 279–286.

Ruskeala

Pitäjä Laatokan Karjalassa. Naapuripitäjät Sortavala, Harlu, Pälkjärvi, Kitee ja Uukuniemi. Nimestä on merkintöjä asiakirjoissa ja kartoissa ainakin 1600-luvulta alkaen esimerkiksi seuraavasti: *Ruskeela* 1640, *Ruskiala* 1799.

Ruskeala mainitaan Kiteen kappeliseurakuntana vuonna 1677. Uudenkaupungin rauhassa 1721 Ruskeala joutui Venäjän puolelle, ja siitä muodostettiin uusi pitävä yhdessä Pälkjärven Leppälahden kanssa. – Ruskeala luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan Joensuuhun ja sen lähikuntiin.

Kun Ruskealan pitävä muodostettiin, sille annettiin nimi sen länsiosaan tulleen Kiteeseen kuuluneen Ruskealan kappelin mukaan. Ruskealan nimen taustaa pohdittaessa on kiinnitetty huomiota siihen, että Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa mainitaan ”kylä Ruskean järven luona”, ja on arveltu ”Ruskean järven” mahdollisesti tarkoittavan Jänisjärven ja Vahvajärven välillä ollutta Ruskolampea. Tämän lammen nimen on katsottu voivan olla Ruskealan nimen lähtökohtana.

Toinen, todennäköisempi, teoria lähtee siitä, että nimen pohjana on vanha, ilmeisesti muinaissuomalainen, henkilönnimi *Ruskea(inen)*. Tällaisen nimen on voinut saada kutsumanimikseen esimerkiksi ruskea- tai punatukkainen ihminen. Monista vanhoista kutsumanimistä on sittemmin kehittynyt sukunimiä, niin tästäkin. Myös Ruskealasta ja sen lähipitäjistä on merkitty asiakirjoihin tämännimisiä henkilöitä, esimerkiksi *Petrij Ruschinson* 1582 Pälkjärveltä, *Pecka Ruskia* 1631 Ruskealasta, *Ifuan Ruskiainen* 1632 Saaren pitäjältä. Jos tämä sukunimi on pitäjän nimen pohjana, jonkun tämännimisen henkilön nimi on ilmeisesti siirtynyt ensin hänen talolleen, edelleen kotikylälleen ja vihdoin koko pitäjälle.

Lähteitä: NA; Nissilä 1975: 142; SKK 1799: 166; SM 5: 378–383; Suoninen 1966.

Räisälä

Pitäjä Karjalankannaksen keskiosassa. Pitäjän läpi kulki Vuoksi pohjoisesta etelään. Naapuripitäjät Kaukola, Käkisalmen maalaiskunta, Pyhäjärvi, Sakkola, Vuoksela, Vuoksenranta ja Kirvu. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Räisälä*.

Räisälä mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1500 Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa Käkisalmen kylänä muun muassa seuraavasti: *D Rjažela pod porogom*. Muita Räisälän nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Räijsälä Sochn*, *Räisälä Sochn* 1585, *Reijsele Socknn* 1589, *Reijsele* 1591.

Antreasta Äyräpään

Räisälän luterilaisen seurakunnan perustamisvuotena pidetään vuotta 1635, jolloin sillä ainakin jo on ollut oma kirkkoherra. Räisälästä erotettiin 1800-luvun puolivälissä Kaukola. – Räisälä luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja sen asukkaat sijoitettiin asumaan Varsinais-Suomeen ja Satakuntaan.

Pitäjän nimen pohjana on todennäköisesti vanha henkilönnimi *Räisä* tai *Räisänen*. Eri puolilta Karjalaa on asiakirjoissa tietoja henkilöistä, joilla on tämä nimi sukunimenä, esimerkiksi *laur Reyszye* 1552 Viipurin pitäjässä, *hans räysiäyne* 1553 Muolaassa. Henkilönnimen pohjana taas voisi olla ortodoksinen etunimi *Rasja*, joka on nimen *Gerasim* puhuttelumuoto.

Lähteitä: Kaukola; Kepsu 2018; Mikkonen–Paikkala 2000: 563; NA; Nissilä 1968: 206; Rainio ym. 1952 (alkuaan 1949); Ronimus 1906: 13, 14, 20; SM 5: 304–311.

Sakkola

Pitäjä Karjalankannaksen kaakkoisosassa. Vanhastaan ja kansankielessä pitäjän nimi oli *Sakkula*; kirkonkirjoissakin nimi on tässä asussa vuoteen 1735. Naapuripitäjät Pyhäjärvi, Räisälä, Vuoksela, Valkjärvi, Rautu ja Metsäpirtti. *Sakkola* oli myös pitäjän kirkonkylän nimi, ja pitäjässä oli pieni *Sakkolanjoki*-niminen joki ja *Sakkolansuo*- eli *Suursuo*-niminen suo.

Sakkola mainitaan ensimmäisen kerran Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuonna 1500 pogostana eli pitäjänä seuraavasti: *Pogost Sakkol-skoi, Derevnja Sakula nad ozerom nad Svanskim* ('Sakkulan pitäjä, Sakkulan kylä Suvannon järven luona'). Tuolloin Sakkolaan kuuluivat myös Pyhäjärvi ja Metsäpirtti. Sakkolan pitäjä oli kuitenkin ollut olemassa jo paljon aiemmin, mahdollisesti jo 1200-luvulla. – Sakkola luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Sakkolalaiset sijoitettiin asumaan pääasiassa Tampereen lähikuntiin, esimerkiksi Lempäälään, Vesilahdelle ja Viialaan.

Vanhoja asiakirjamerkintöjä nimestä: *Sackoila* 1559, *Sackula* 1589, *Sackula by* 1592, *Sackola* 1748, *Sackola* 1767.

Sakkolan nimen pohjana on henkilönnimen *Isak* tai *Sakarias* kansanomaisen puhuttelumuoto, josta on käytetty esimerkiksi variantteja *Sakku*, *Saku*, *Sakko(i)*, *Sakki*. Jonkun tämännimisen isännän talosta on ilmeisesti alettu käyttää isännän nimestä syntynyttä nimeä, ja talolta nimi on siirtynyt mahdollisesti ensin kylälle ja sitten pitäjälle. *Sakkula*-nimestä on tultu *Sakkola*-asuun ilmeisesti niin, että ruotsinkieliset kirjurit ovat kirjoittaneet nimessä olevan *u*:n ruotsin oikeinkirjoituksen mukaan *o*:lla; kirjoituksen *o* on sittemmin alettu myös lukea *o*:na. Vähitellen asu *Sakkola* vakiintui sekä kirjoitukseen että puheeseen. Suomen Maantieteellinen Seura tosin suositti vielä 1800-luvun lopussa, että nimi vakiinnutettaisiin suomen kirjakeielessäkin asuun *Sakkula*, sillä pitäjän asukkaat eivät käyttäneet nimeä *Sakkola* vaan pitivät sitä jopa pilkkanimenä.

Lähteitä: Kaasalainen 1951; NA; Nissilä 1975: 97; Nissilä 1976: 124; Ronimus 1906: 39, 71; SHL VIII: 51, 54; SM 5: 287–294; Wallin 1896: 43.

Salmi

Pitäjä Raja-Karjalassa Laatokan koillisrannalla. Ruotsinkielinen nimi *Salmis*. Naapuripitäjät Suojärvi, Suistamo ja Impilahti. Idässä Salmin rajana oli valtakunnan raja. Laatokka aukesi pitäjän kohdalla *Salminselkä*-nimiseksi seläksi.

Salmi mainitaan jo vuonna 1500 Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa seuraavasti: *Pogost Solomjanskoi, Selo na retse na Solomjane u pogosta*. Muita vanhoja merkintöjä nimestä: *Salmis* 1581, *Sallmis* 1767.

Stolbovan rauhassa vuonna 1617 Salmi siirtyi Ruotsille, ja sen jälkeen paljon alkuperäistä ortodoksista väestöä muutti Salmista Venäjälle. Salmin luterilainen seurakunta perustettiin vuonna 1639. 1600-luvulla Salmista suunniteltiin kaupunkia, ja se sai kaupunkioikeudet vuonna 1632. Pitäjään ei kuitenkaan saatu tarpeeksi asukkaiksi pyrkiviä, ja kaupunkioikeudet lakkautettiin vuonna 1650. Uudenkaupungin rauhassa 1721 Salmi joutui uudelleen Venäjän hallintaan ja liittyi taas muun Suomen yhteyteen Suomen sodan jälkeen 1812. – Salmi luovutettiin Neuvostoliitolle 1944, ja asukkaat sijoitettiin asumaan Kuopion ympäristöön ja Oulun eteläpuolelle.

Salmiin kuuluivat mantereenpuoleisen pitäjän lisäksi sen edustalla olevat Laatokan saaret. Pitäjän nimi johtuu siitä, että saarien ja mantereen väliin jäi pitkä ja kapea salmi. Nimi ilmaisee siis alueen sijaintia.

Lähteitä: NA; Nissilä 1975: 34; Ronimus 1906: 210; SHL VIII: 59; SKK 1799: 171; SM 5: 411–419; Sourander 1937; Viljanto 1952.

Seiskari

Saaripitäjä Suomenlahdella, joskus myös *Seitskari*. Ruotsinkielinen nimi *Seitskär*. Seiskari oli itäisin Suomenlahden ulkosaarista. Pitäjään kuului neljä kilometriä pitkä pääsaari ja sen länsipuolella olevia sorasärkkiä. Pitäjässä oli kolme kylää, joista lounaisin oli nimeltään *Lounatkylä* eli *Seiskarinkylä*.

Seiskarin saaren nimen asuja vanhoissa asiakirjoissa ja kartoissa: *Seytsenkare*, *Seitsenkar*, *Zeitzenkare* 1419, *Seijskara* 1543, *Seiskar öö* 1551, *Seijdzkartho öö* 1556, *Seijdzkar* 1564, *Seittzkar öö* 1577, *Sejdskar* 1559, *Seitzkariöö* 1666, *Seskär* 1799.

Antreasta Äyräpään

Uuden ajan alussa Seiskari kuului Viipurin linnan alaisuuteen, ja sittemmin se oli Koiviston maalaiskuntaa. Seiskarin seurakunta perustettiin vuonna 1896, ja itsenäinen kunta Seiskarista tuli vuonna 1903. – Seiskari luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja asukkaat sijoitettiin asuman Suomen lounais-saaristoon, lähinnä Rymättylään, Merimaskuun ja Kustaviin.

1800-luvun lopulla Suomen Maantieteellinen Seura pani toimeen kyselyn Suomen kuntien nimien asuista. Sen vastausten perusteella Seiskarin viralliseksi nimeksi suositettiin nimeä *Seitskaarto*. Ehdotettujen nimien joukossa oli myös asu *Seitsenkari*. Seiskarin nimi onkin lyhentynyt pidemmästä nimestä *Seitsenkari*, kuten vaikkapa vanhoista asiakirja- ja karttamerkinnöistä voi päätellä. Jouko Vahtola arvelee, että nimi on alkuaan kuulunut seitsemän karin ryhmälle. Tämä on varsin mahdollista, onhan Seiskarin pääsaaren ympärillä paljon pieniä kareja ja särkkiä. Toisena mahdollisuutena Vahtola esittää, että luvun seitsemän mukanaolo nimessä ei perustu tosiasioihin vaan siihen, että se on maaginen, onnea tuottava luku.

Lähteitä: NA; Nissilä 1975: 45, 278–279; SKK 1799: 173; SM 5: 220–224; Vahtola 1980: 342–343; Wallin 1896: 44–45.

Soanlahti

Pieni pitäjän Raja-Karjalassa. Ruotsinkielinen nimi *Soanlax* tai *Soanlaks*. Naapuri-pitäjät Korpiselkä, Suistamo, Ruskeala ja Pälkjärvi. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Soanlahti*. Pitäjän keskiosassa oli *Soanjärvi*-niminen järvi, josta laski Jänisjärveen pieni *Soanjoki*.

Soanlahti mainitaan ensi kerran vuonna 1500 Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa Ilomantsin kylänä: *Derevnja Sujelaksa u Zajetsja z ozera*. Nimen muita asuja vanhoissa asiakirjoissa: *Såffuan lax* 1589, *Såffwannlax* 1592, *Sowalax* 1618.

1600-luvulla muodostettiin Pälkjärven pitäjän ja Soanlahdesta tuli osa sitä. Vuonna 1721 Uudenkaupungin rauha kuitenkin jakoi Pälkjärven kahtia. Tällöin Soanlahti jäi Venäjän puolelle ja se liitettiin Ruskealaan. Itsenäinen kunta Soanlahdesta tuli vuonna 1885. – Soanlahti luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja sen asukkaat sijoitettiin asumaan Keski-Pohjanmaalle lähinnä Haapajärven, Haapaveden, Kärsämäen, Nivalan, Oulun läänin Pyhäjärven ja Ylivieskan pitäjiin.

Nimen *Soanlahti* alkuosa *soan* on kaakkoismurteiden mukainen asu sanan *sota* genetiivistä, joka suomen yleiskielessä kuuluu *sodan*. 1800-luvun lopulla Suomen Maantieteellinen Seura suosittikin, että nimen virallinen asu olisi *Sodanlahti*. Pitäjän nimi viittaa siis siihen, että seudulla on joskus käyty sotaa tai

ollut kahakoita. Kyse on kuitenkin niin kaukaisista tapahtumista, että täsmällistä tietoa niistä tai niiden ajankohdasta ei ole.

Lähteitä: NA; Nissilä 1975: 89, 281; Ronimus 1906: 179, 206; SM 5: 384–390; Wallin 1896: 45–46.

Sortavala

Maalaiskunta ja kaupunki Laatokan pohjoisrannalla. Ruotsinkielinen nimi *Sortavala*. Naapuripitäjät Impilahti, Harlu, Ruskeala, Uukuniemi ja Jaakkima. Kaupungin keskustan eteläpuolella oli *Sortavala*-niminen rautatieasema.

Sortavalan nimi mainitaan jo Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuonna 1500 seuraavasti: *pogost Serdovolskoi*. Nimen muita vanhoja kirjoitusasuja: *Sordawala* 1554, *Sordauala* 1581, *Sordabolschi eller Micholski Sochn* 1589, *Sordowala* 1648, *Sordauala* 1767.

Paikkakunta tunnettiin jo 1100-luvulla, ja jo 1500-luvulla se oli tärkeä kauppapaikka. Stolbovan rauhassa 1617 Sortavala tuli osaksi Ruotsia, ja vuonna 1634 se sai kaupunkioikeudet. 1700-luvun alussa suuren Pohjan sodan aikana kaupunki kuitenkin hävitettiin lähes täydellisesti, ja se menetti merkityksensä pitkäksi aikaa. Sortavala sai kaupunkioikeudet uudelleen 1700-luvun loppupuolella, ja kun se 1800-luvun alussa oli tullut Suomen yhteyteen, se alkoi vaurastua. – Sortavala luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden sijoituskunniksi osoitettiin Jyväskylä ja parikymmentä kuntaa sen ympäristöstä.

Kansantarinat selittävät Sortavalan nimeä useallakin tavalla. Erään tarinan mukaan alueella olisivat joskus taistelleet paholainen ja joku pyhimys. Pyhimys olisi taistelun tiimellyksessä huutanut pirulle: ”Tšort vali!” (’paholainen, häivy’). Sortavalan nimi olisi syntynyt tästä. Toinen tarina selittää, että kun alueelle alkoi tulla suomalaisia asukkaita, nimittivät siellä aikaisemmin asuneet venäläiset näitä ”tšorteiksi” eli piruiksi, koska pelkäsivät heitä. Kolmas kansanetiologia yhdistää Sortavalan nimen verbiin *sortaa*, ja selittää, että alueen ensimmäiset asukkaat olisivat keskenään taistelleessaan sortaneet toisiaan ja näin antaneet paikalle nimen.

Myös nimeä 1800-luvulla selittänyt Frans Peter von Knorring olettaa, että se tulee paholaista merkitsevästä venäjän sanasta *tšort*. Siihen olisi liittynyt suomen sana *valta*. Lähellä Sortavalaa oli Valamon saari ja luostari, ja von Knorring selittää, että kun muinaisina aikoina perustettiin luostari, ensin puhdistettiin paikka ja karkotettiin sieltä kaikki paha ja paholainen. Valamosta paholainen muutti silloin Sortavalaan.

Tosiasiaa Sortavalan nimen pohjana on ikivanha suomalais-karjalainen henkilönnimi *Sortava*. Se on partisiippimuoto verbistä *sortaa*, jonka merkityksiä

ovat muun muassa 'särkeä, kaataa, luhistaa'. Tällaiset verbin ensimmäisen partitiivin muotoiset nimet olivat muinaisessa suomalaisessa ja karjalaisessa henkilönnimistössä tavallisia. *Sortava*-nimen lisäksi sellaisia olivat esimerkiksi *Tietävä* ja *Kuuluva*. Tällaiset nimet ja niiden johdokset ovat myöhemmin usein kehittyneet sukunimiksi, niin myös *Sortava* ja siitä johdettu *Sortavainen*, kuten asiakirjamerkinätkin osoittavat. Esimerkiksi Uudenkirkon seudulta on merkitty asiakirjoihin seuraavat henkilönnimet: *per sortaua* 1549, *Joan Sordauainn* 1594, *Oloff Sordauainen*, *Kauppi Sordauann* 1600-luvun alussa. Uudellakirkolla olikin *Sortavala*-niminen kylä. – Ilmeisesti joku tämänniminen on muinaisina aikoina asunut myös Sortavalan pitäjän seudulla ja jättänyt nimensä talolleen, josta se on voinut siirtyä kylän ja sitten laajemmankin alueen nimeksi.

Lähteitä: Iltanen 2009: 405; Karttunen 1932; Kiviniemi 1971: 258; Knorring 1985 (alkuaan 1833): 48–49; Kuujo–Tiainen–Karttunen 1970; Leppälä ym. 1954: 19, 510; NA; Nissilä 1975: 123; SHL VIII: 57, 58; SM 5: 353–363, 496–503.

Suistamo

Pitäjä Raja-Karjalassa Laatokan pohjoispuolella. Naapuripitäjät Korpiselkä, Suojärvi, Salmi, Impilahti, Harlu, Ruskeala ja Soanlahti. Myös pitäjän kirkonkylä oli nimeltään *Suistamo*, ja vuonna 1924 valmistuneen Matkaselän–Suojärven-radan varrella oli Suojärven pitäjän alueella *Suistamo*-niminen pysäkki. Suistamon pitäjän länsilaidalla oli suuri Jänisjärvi, johon laski pienempi *Suistamo(n)järvi* pitkin *Suistamo(n)joki*-nimistä jokea. Pitäjän nimen kansanomainen asu oli *Suistama*.

Suistamo mainitaan ilmeisesti ensimmäisen kerran vuonna 1500 Novgorodin Vatjan viidenneksen verokirjassa Sortavalan pitäjän kylänä: *Derevnja Suistoma u ozera u Suistomy* ('Suistamon kylä Suistamonjärven luona'). Nimen muita vanhoja kirjoitusasuja asiakirjoissa: *Suistama* 1589, *Svistama* 1614, *Suistoma* 1618, *Suistamo* 1767.

Vuonna 1589 mainitaan Suistamon jo olevan Sortavalan kappeliseurakunta, ja itsenäinen pitävä Suistamosta tuli 1600-luvun puolivälissä. – Suistamo luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan lisälleen ja sen ympäristöön.

Kansantarinat yhdistävät nimen *Suistamo* verbiin *suistua* tai *suistaa*. Kerrotaan milloin seudun ensimmäisestä, milloin jostakusta muusta asukkaasta, joka olisi hiihtäessään tai metsästysretkellä ollessaan kaatunut ja sanonut suis-tuneensa maahan. Suistamon nimi olisi saanut alkunsa tästä. Toinen tarina puolestaan kertoo Suistamonjärvestä asuneesta vetehisestä, joka kaatoi, "suisti", järvellä liikkuneita veneitä.

Antreasta Äyräpään

Itse asiassa Suistamon nimen pohjana on maastosana *suisto*, *suistomaa*, jonka merkitys on 'joen kuljettamasta sorasta, hiekasta, savesta tms. maa-aineksesta joen suulle kasaantunut kerrostuma'. Mahdollisesti tällä sanalla on viitattu nimenomaan Suistamonjoen suupuoleen. Suistamon kylä olisi näin ollen saanut nimensä sijainnistaan lähellä tätä suistomaata. Vanhat asiakirjamerkin­nät viittaavat siihen, että kylän nimi olisi ollutkin alkuaan *Suistomaa*.

Lähteitä: NA; Nenonen–Rajamo 1955; Nissilä 1975: 30–31; Rajamo 1944: 330; Ronimus 1906: 172, 181; SHL VIII: 58; SM 5: 390–398.

Suojärvi

Pitäjä Raja-Karjalassa Laatokan koillispuolella. Suojärvi oli pinta-alaltaan luovutetun Karjalan suurin pitäjä. Naapuripitäjät Ilomantsi, Korpiselkä, Suistamo ja Salmi. Pitäjän itäosassa oli suurehko *Suojärvi*-niminen järvi, jonka vedet laskivat *Suojokea* pitkin Ääniseen. Vuodesta 1923 lähtien järven eteläpäässä oli *Suojärvi*-niminen asema Suojärven radassa.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Sujarva* 1500, *Såå Jerffui* 1581, *Soo Järffwi* 1612, *Sou jerfui* 1650, *Suojärfwi* 1767.

Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuodelta 1500 mainitaan kaksi kylää, jotka sijaitsevat *Suojärvi*-nimisen järven luona: ”Suojärven Pienikylä” ja ”Suojärven Suurikylä”. 1500-luvun kuluessa Suojärvestä tuli Sortavalan kappeliseurakunta; varmaa tietoa ajankohdasta ei ole, mutta tämä on tapahtunut joka tapauksessa ennen Käkisalmen läänin joutumista ruotsalaisten valtaan 1580. Itsenäinen pitäjä Suojärvestä tuli vuonna 1630. Suojärvestä erotettiin Korpiselkä vuonna 1777. – Suojärvi luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden sijoituskunniksi tulivat Pielisjärvi, Valtimo, Nurmes, Sotkamo, Kajaanin maalaiskunta ja Juuka.

Pitäjä on saanut nimensä Suojärvestä, jonka ympärille se on syntynyt. Nimi viittaa pitäjän sijaintiin. *Suojärvi* on melko tavallinen järvennimi, joka kertoo ympäristön soisuudesta. Nyky-Suomessa *Suojärvi*-nimisiä järviä on viitisenkymmentä. Myös Suojärven pitäjälle nimensä antaneen järven ympäristö oli soinen.

Lähteitä: Hämynen 2011: 20–204; Iltanen 2009: 414; Järviwiki; Kuujo 1965: 39–67; NA; Ronimus 1906: 180; SM 5: 403–411.

Suursaari

Saaripitäjä Suomenlahden itäosassa, noin 40 kilometriä etelään Kotkan kaupungista. Ruotsinkielinen nimi *Hogland*. Pitäjän kirkonkylä oli nimeltään *Suurkylä*.

Suursaari oli aluksi Viipurin linnaläänin alainen ulkosaari, joka luettiin Tyttärsaaren kanssa Vehkalahteen. Uudenkaupungin rauhassa 1721 Suursaari yhdistettiin Johanneksen pitäjään, kunnes se vuonna 1817 siirrettiin kuulumaan Kymin pitäjään. Itsenäinen Suursaaresta tuli vuonna 1838. Suursaareen kuului myös Tyttärsaari vuoteen 1899, jolloin se erosi eri pitäjäksi. – Suursaari luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944.

Saaren ruotsinkielinen nimi on vanhempi kuin suomenkielinen. Eräissä keskiaikaisissa kartoissa Suomenlahden nimenä on *Mare Hochlandiae* 'Hoglandin meri', ja nimestä *Hogland* on asiakirjamerkintöjä ainakin 1500-luvulta lähtien: *Högheland* 1547, 1589, *Hoglandetth* 1558, *Höghlanddh* 1556, *Hochland* 1767, *Hogland* 1799.

Nimi *Hogland* "Korkeasaari" johtuu siitä, että saari on pinnanmuodoiltaan korkea ja näkyy kauas merelle. Merimiehet ovatkin käyttäneet sitä suuntamerkinään. Suomenkielinen nimi *Suursaari* puolestaan perustuu siihen, että saari on Suomenlahden ulkosaarista suurin. Nimi on varsin nuori: vielä 1800-luvun lopulta on tietoa, että merimiehet käyttivät saaresta yleisesti sen ruotsinkielistä nimeä *Hogland*.

Lähteitä: Huldén 2001: 445; NA; SHL VIII: 47; SKK1799: 74; SM 5: 87–92; Wallin 1896: 47.

Säkijärvi

Pitäjä Etelä-Karjalassa Suomenlahden rannikolla. Naapuripitäjät Virolahti, Miehikkälä, Ylämaa, Vahviala ja Viipurin maalaiskunta. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Säkijärvi*. Kylä sijaitsi *Säkijärvi*-nimisen järven rannalla; itse asiassa järvi oli vain mereen laskevan Santajoen laajentuma. Pitäjässä oli myös pitkä *Säkijärvenharju*.

Kansankielessä pitäjän nimi oli asussa *Säkjärvi*, ts. alkuosassa oli tapahtunut kaakkoismurteille tyypillinen loppuheitto. Loppuheittoisessa asussa nimi on myös eräissä vanhoissa kirjoitetuissa lähteissä.

Nimen varhaisempia kirjoitusasuja: *Seckiärrfw* 1541, *Seckierwi* 1543, *Seckierff* 1548, *Säckiierrfui* 1576, *Säkijärvi* 1799.

Säkijärvi-nimisestä paikkakunnasta on asiakirjoissa mainintoja jo vuodelta 1396. Viipurin pitäjän kappeliseurakuntana Säkijärvi mainitaan vuonna

Antreasta Äyräpään

1541, mutta on todennäköistä, että kappeliseurakunta on perustettu jo aiemmin. Vuonna 1571 Säkkijärvestä tuli itsenäinen seurakunta. Vuonna 1925 pitäjän pohjoisosa erotettiin Ylämaan kunnaksi. – Säkkijärvi luovutettiin miltei kokonaan Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja asukkaiden uusiksi asuinpaikoiksi osoitettiin Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kuntia. Pieni Suomelle jäänyt Säkkijärven osa liitettiin Ylämaan ja Miehikkälän kuntiin.

Tarinan mukaan Säkkijärvi on saanut nimensä siitä, että muinoin kuljetettiin järven yli jauhosäkkejä keväällä, kun jää oli heikkoa. Jää petti ja säkit joutuivat veden varaan. Tästä sai järvi nimen *Säkkijärvi*. Tarina liittyy samaan kertomukseen vielä nimen *Taikina*, joka oli erään pitäjässä sijainneen kyläryhmän nimi: säkkien jouduttua veteen Taikinan kylän asukkaat kiirehtivät hakemaan jauhoista tullutta taikinaa ja paistoivat sen leiviksi, ja näin syntyi kylännimi *Taikina*.

Toinen kansanetymologia yhdistää järven nimen *Säkkijärvi* kalannimitykseen *säkiä*. Järvessä olisi tämän selityksen mukaan ollut suhteellisen harvinaisia säkiäkaloja, joista järvelle olisi saatu nimi. Tätä oletusta on perusteltu sillä, että nimen alku on paikkakunnan murteessa *säk* eikä *säkki*. Peruste ei kuitenkaan päde, sillä *säkki*-sanan asu on alueen murteessa juuri *säk*, kun taas sana *säkiä* ei sen enempää Säkkijärven kuin missään muussakaan murteessa lyhene asuun *säk*.

Kuten kansantarinoistakin käy ilmi, nimi *Säkkijärvi* on alkuaan kuulunut Säkkijärven pitäjän kirkonkylän lähellä olevalle järvelle, ja kirkonkylä on saanut nimen sijaintinsa mukaan. Sittemmin kirkonkylän nimi on laajentunut tarkoittamaan koko pitäjää. Siitä, mistä järvennimi *Säkkijärvi* on saanut alkunsa, ei ole tutkimustietoa. Mahdolliselta tuntuu, että aiheena on ollut järven muoto.

Lähteitä: von Knorring 1985 (alkuaan 1833): 50; NA; Seppä 1952; SKK 1799: 172–173; SM 5: 79–86; TSH II: 109; TSH III, 3: 54.

Terijoki

Pitäjä Karjalankannaksen kaakkoiskulmassa Suomenlahden rannalla valtakunnan rajalla. Naapuripitäjät Kivennapa ja Uusikirkko. Pitäjässä oli myös *Terijoki*-niminen kylä, jonka läpi virtasi *Terijoki*-niminen pieni joki. Pitäjän läpi kulki Helsingin–Pietarin-rautatie, jonka varrella oli pitäjän alueella seitsemän asemaa tai pysäkkiä; niistä tärkein oli *Terijoki*-niminen asema.

Joen ja kylän nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Terua Jokij by* 1544, *tierffuaioki* 1552, *Teruaioki* 1554, *Terffuaioki* 1559, *Terfwajokiby* 1623, *Terijoki* 1637, *Theriiockiby*, *Teri Jocki* 1644, *Terjoki* 1727.

Antreasta Äyräpään

Terijoki mainitaan ensimmäisen kerran 1500-luvun veroluetteloissa Kivennavan kylänä. Eri kunnaksi se erosi vuonna 1909. – Terijoki luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Terijoen asukkaiden uusiksi asuinpaikoiksi osoitettiin Uudenmaan kuntia.

Terijoen nimi, kuten monet muutkin hämäriltä tuntuvat nimet, on synnyttänyt erilaisia selityksiä. On esimerkiksi arveltu, että nimi olisi alkuaan ollut *Terijoki* ja lyhentynyt siitä nykyiseen asuunsa.

Itse asiassa nimi *Terijoki* on alkuaan ollut *Tervajoki*. Asuun *Terijoki* on tultu, kun alkuosan loppu-*a* on seudun murteelle tyypillisen loppuheiton takia hävinnyt ja hankalasti ääntyvä konsonanttiyhtymä *rv* on yksinkertaistunut *r*:ksi: *Tervajoki* (> *Tervjoki*) > *Terjoki*. Nimen alkuperäinen asu näkyy esimerkiksi 1500- ja 1600-luvun nimimerkinnöissä. Koska sanojen lopusta katoava äänne on yleisimmin *i*, on tämäkin nimi ”yleiskielistetty” asuun *Terijoki*. Asu *Terijoki* näkyy jo 1600-luvun asiakirjamerkinnöissä.

Nimi *Tervajoki* on alkuaan kuulunut Terijoen kylän läpi virtaavalle joelle, ja sen aiheena on ilmeisesti ollut joen veden tumma väri. Joki sai alkunsa suomalaisilta, joten sen vesi on ollut tummaa. Joelta nimi on siirtynyt sen varrella olevalle kylälle ja kylältä edelleen pitäjälle.

Lähteitä: Iltanen 2009: 384–385; Karskela 1989: 79; Kepsu 2018; Kähönen 1951: 14–15; Mutru 1951: 251–270; NA; Nissilä 1962: 104; Nissilä 1975: 279, 291; SM 5: 249–253.

Tytärsaari

Saaripitäjä Suomenlahdessa. Ruotsinkielinen nimi: *Tytterskär*, *Tyterskär* tai *Tytärskär*. Pitäjään kuului pääsaaren lisäksi lännempänä oleva *Pieni Tytärsaari*. Pääsaaren nimestä on varsinkin taivutusmuodoissa käytetty myös lyhyempää rinnakkaisasua (*Tytär*:) *Tyttäressä* ja pienemmästä saaresta rinnakkaisnimeä *Vähä-Tytär* tai *Vähä Tytärsaari*.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Tyttersar* 1559, *Tyttersaari* 1776. Saaren nimi esiintyy siis asiakirjoissa jo 1500-luvulla. Tytärsaari kuului Suursaaren pitäjään, mutta se itsenäistyi vuonna 1899. – Tytärsaari luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan Kotkan ja Porvoon seudulle.

Sukulaisnimityksiä ja muita henkilönnimityksiä on käytetty paikannimissä usein kuvaamaan paikan kokoa verrattuna toiseen paikkaan. Usein pareina ovat esimerkiksi paikat, joista suuremmalla on *ukko*- ja pienemmällä *akka*- tai *ämmä*-alkuinen nimi. Esimerkiksi Jääskessä oli suurempi *Ukonmäki* ja pienempi *Akanmäki* ja Johanneksessa suurempi *Ukkokivi* ja pienempi *Ämmäkivi*.

Antreasta Äyräpään

Tällainen vertailunimi voi olla myös *Tytärsaari*, vaikka ei olekaan selvää, mikä saari on vertailukohteena. Mahdolliseksi vertailukohteeksi sopisi Suomenlahden suurin ulkosaari Suursaari, joka ei ole kovin kaukana Tytärsaaresta. Tätä oletusta vastaan sotii se, että Suursaaresta on aiemmin käytetty ruotsinkielistä nimeä *Hogland*, joka ei ole viitannut suuruuteen vaan korkeuteen. Jos on uskominen vanhaan tarinaan, joka kertoo Tytärsaaren asukkaiden polveutuvan sotapalvelua pakoon lähteneistä virolaisista, voisi vertailukohteeksi tarjoutua Virossa Tallinnan edustalla oleva Tytärsaarta suurempi saari, jonka nimi on *Naisaari*.

Lähteitä: Huldén 2001: 447; NA; Nissilä 1975: 49; SHL VIII: 47; SM 5 92–95.

Uusikirkko

Pitäjä Karjalankannaksen eteläosassa Suomenlahden rannalla. Ruotsinkielinen nimi *Nykyrka*. Naapuripitäjät Kuolemajärvi, Muolaa, Kanneljärvi, Kivennapa ja Terijoki. Pitäjän alueella oli myös *Uusikirkko*-niminen rautatieasema, joka jäi vuonna 1925 perustetun Kanneljärven pitäjän puolelle ja sai uuden nimen *Kanneljärvi*. Uudenkirkon kirkonkylän lähellä olevan Kirkkojärven itäpuolella oli *Uudenkirkkonharju*-niminen vierinkiviharju.

Uudenkirkon pitäjä on varsin vanha. Se on erotettu Muolaasta, ja sen nimi esiintyy ensi kerran jo vuonna 1445 Äyräpään kirkkoherran Makerlandin testamentissa. Uusikirkko oli jo tuolloin itsenäinen seurakunta. Uudestakirkosta on sittemmin erotettu Kuolemajärven pitäjä (1864) ja Kanneljärven pitäjä (1925). – Uusikirkko luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden sijoituspaikoiksi osoitettiin Salon seudun kuntia.

Pitäjän ruotsinkielisen nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Nyekirkio* 1477, *Ny-kijrche* 1540, *Nyekircke* 1541, *Nijekijrke* 1542, *Ny Kijrka* 1799, *Nykyrko* 1823.

Pitäjän nimen taustaa on selitetty kahdella tapaa. On mahdollista, että Uusikirkko on ensimmäinen Muolaasta eronnut seurakunta, minkä takia se olisi saanut nimensä. Toinen selitys on, että Uudenkirkon pitäjän Kaukjärvellä oli pyhälle Birgitalle omistettu kirkko jo hyvin varhain ja kun pitäjään myöhemmin rakennettiin toinen kirkko 1400-luvun loppupuolella, syntyi nimi *Uusikirkko*.

Ainakin virallisessa käytössä pitäjästä käytettiin sen ruotsinkielistä nimeä pitkään: suomenkielinen *Uusikirkko* alkaa esiintyä vasta 1800-luvun loppupuolella.

Lähteitä: Huldén 2001: 447; Iltanen 2009: 383; NA; Nissilä 1975: 86; Saxén 1997: 37; Sirkiä 1955; SKK 1799: 173; SM 5: 233–241.

Vahviala

Pitäjä Karjalan lounaisosassa Viipurin länsipuolella Viipurinlahden rannalla. Naapuripitäjät Lappee, Nuijamaa, Viipurin maalaiskunta, Säkkijärvi ja Ylämaa. Myös pitäjän kirkonkylän nimi oli *Vahviala*, ja siellä oli kylänosa, josta käytettiin nimeä *Vahviala*, *Vahvialanmäki* tai *Vahvialanpää* ja jonka yksi kantatalo oli sekin *Vahviala*-niminen.

Vahvialan kunta oli varsin nuori: se muodostettiin vuonna 1921 Viipurin maalaiskunnan läntisimmästä osasta, johon liitettiin osia Säkkijärvestä ja Lappeesta. – Suurin osa Vahvialasta luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944; Suomelle jääneet osat liitettiin Ylämaahan ja Lappeeseen. Nämä Vahvialan alueet ovat myöhempien alueliitosten kautta tulleet osaksi Lappeenrannan kaupunkia. Luovutetun alueen siirtolaisten uusiksi asuinpaikoiksi osoitettiin Porvoo kaupunki ja maalaiskunta sekä Askola, Myrskylä ja Pernaja.

Vahvialan nimen vanhoja kirjoitusasuja: *vahuiaby*, *vahuiJokiby*, *Vahuila* 1544, *Wachuila* 1559, *Wahuialaby* 1570.

Vahvialan pitäjä on saanut nimensä kirkonkylänsä ja siellä olevan kylänosan ja kantatalon mukaan. Nimen pohjana on henkilönnimi *Vahvanen*, *Vahvainen*, *Vahvelainen*. Se puolestaan on muodostunut adjektiivista *vahva*. Ihmisen ominaisuuksia kuvaavat nimet olivat muinaissuomalaisessa henkilönnimisessä hyvin tavallisia. *Vahvanen*-, *Vahvainen*- ja *Vahvelainen*-nimisistä henkilöistä on tietoja eri puolilta Etelä-Karjalaa. Vahvialan pitäjässä heitä oli esimerkiksi kirkonkylässä Vahvialan talossa.

Lähteitä: Mikkonen–Paikkala 2000: 717; NA; SKK 1799: 172; SM 5: 198–201; Sutela 1949.

Valkjärvi

Pitäjä Karjalankannaksella Vuoksen eteläpuolella. Naapuripitäjät Rautu, Sakkola, Vuoksela, Muolaa ja Kivennapa. Pitäjän keskellä oli *Valkjärvi*-niminen järvi, josta lähti pieni *Valk(ea)oja*. Yksi pitäjän kylistä oli nimeltään *Valkeamatka*.

Valkjärven kylä mainitaan jo Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa vuonna 1500; kylän nimestä on siinä venäjännös *Belo ozero*. Jo 1640-luvulla Valkjärvi oli Muolaan kappeliseurakunta, ja se itsenäistyi vuonna 1738. – Valkjärvi luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaiden sijoituskunniksi osoitettiin Jämsä, Keuruu ja niiden ympäristössä olevia kuntia.

Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Walkiaiärrff*, *walkiärrff* 1559, *Walckiajerfwj* 1640, *Walkjärvi* 1799.

Antreasta Äyräpäähän

Nimi *Valkjärvi* on kaakkoismurteille tyypillisen loppuheiton vuoksi lyhennyt asusta *Valkeajärvi* (seudun murteessa *Valkiajärvi*). Nimi on aluksi kuulunut pitäjän alueella olevalle järvelle, jonka rannalle pitäjän kirkko rakennettiin. Nimeä on sitten alettu käyttää järven rannalla olevasta kylästä, ja myös pitäjä on saanut tämän nimen.

Järven nimenä *Valkjärvi* on hyvin tavallinen: nyky-Suomessa on yli 75 tämännimistä järveä. Kun lasketaan mukaan myös *Valkea-*, *Valkia-* ja *Valkee-* alkuiset järvennimet, määrä nousee noin 350:een, mikä tekee nimestä Suomen yleisimmän järvennimen. Tällaisen nimen ovat saaneet järvet, joiden vettä on pidetty erityisen kirkkaana, ”valkeana”. Valkjärven pitäjän Valkjärvestäkin kerrotaan, että siinä oli hyvin kirkas vesi ja että rantahiekkakin oli paikoin valkeaa. Usein nimi *Valk(ea)järvi* on lisäksi vastakohtanimi, joka on annettu vertailtaessa kahden erilaisen järven vettä. Valkjärven pitäjässäkin oli järvi, jonka nimi oli *Mustajärvi*.

Lähteitä: Järviwiki; Kepsu 2018; Kiviniemi 1990: 183–186; NA; Nissilä 1975: 279; Ronimus 1906: 65; Seppänen 1953; SKK 1799: 174; SM 5: 273–279.

Viipuri

Kaupunki ja sen ympärillä oleva maalaiskunta Karjalankannaksen eteläosassa Suomenlahden rannalla. Ruotsinkielinen nimi *Viborg*. Naapuripitäjät Säkkijärvi, Vahviala, Nuijamaa, Jääski, Antrea, Heinjoki, Kuolemajärvi ja Johannes. Niemi, jolla kaupunki pääosin sijaitsi, oli nimeltään *Viipurinniemi*, ja lahti, johon se pisti, *Viipurinlahti*. Viipurin kaupunki oli Viipurin läänin pääkaupunki. Maalaiskuntaa on varhemmin nimitetty myös *Rannan* pitäjäksi.

Viipurin alueella oli karjalainen kauppapaikka jo 900-luvulla. On esimerkiksi löydetty noin vuodelta 1100 peräisin oleva ruotsalainen riimukivi, jossa erään henkilön kuolinpaikaksi mainitaan *Uiburg*. Tämän nimen on katsottu tarkoittavan Viipuria, joskin nimi on yhdistetty myös Tanskan Viborgiin. Viipurin pitäjä on muodostettu marski Torgils eli Torkkeli Knuutinpojan johtaman Ruotsin kolmannen ristiretken ja Viipurin linnan rakentamisen jälkeen vuonna 1293. Vuosina 1542–1710 pitäjän alueesta erotettiin Säkkijärvi, Koivisto, Johannes, Nuijamaa ja Vahviala. Viipurin kaupunki sai kaupunkioikeudet vuonna 1303 kuningas Eerik XIII Pommerilaiselta.

Kaupungin ja linnan nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Castrum Wiborg* 1295, *Wyburg*, *Wyburgh* 1323, *Wijburgh* 1550, *Wiborgs stadh* 1553, *Wiborg* 1545.

Kansantarinan mukaan Suomenlahden rannalla oli muinaisina aikoina asunut laivanrakentaja ja noita Vipunen, joka oli keksinyt vipuja laivojen lastaamista varten. Eräs hänen jälkeläisensä oli Viipurinlinnan perustamisen aikoihin

Antreasta Äyräpään

siirtynyt asumaan linnan vastapäiselle niemelle, joka sen tähden sai nimen *Vipurinranta*. Kun alueelle myöhemmin syntyi kaupunki, sekin sai nimen *Vipuri*, josta ajan mittaan kehittyi nimi *Viipuri*.

Tieteellisemmissä etymologointiyrityksissä *Viipuri*-nimen on muun muassa katsottu syntyneen ruotsin sanoista *vik* 'lahti' ja *borg* 'linna' ja tarkoittaneen lahden pohjukassa olevaa linnaa. Eräs selitys olettaa, että nimen alkuosa olisi ruotsin prepositio *vid* 'luona, vieressä' ja että nimen alkuperäismerkitys olisi siis ollut 'linnan vieressä (oleva kaupunki)'. Edelleen on arveltu nimen sisältävän saksan kielen sanan *Vieh* 'karja' ja olleen alkuaan *Viehborg* 'Karjalinna'; tätä oletusta tukisivat nimi *Karjala* ja nimitys *karjalainen*.

Nykyisin todennäköisimpänä pidettävän selityksen on esittänyt Viljo Nissilä. Hänen mukaansa nimen alkuosa on muinaisruotsin sana *vi*, jonka merkitys on 'pyhä; pyhä paikka', ja jälkiosa *borg* 'muinaislinna, kukkula'. Nimen ruotsinkielisessä asussa nämä osat ovat tällaisinaan, mutta suomenkielinen asu edellyttää jälkiosan *u*:llisuutta. Eräissä ruotsin murteissa, esimerkiksi gotlantilaismurteissa, näin onkin: ruotsin yleiskielen *borg*-sanassa on *u*: *bur(r)g*. Lisäksi Gotlannissa on nimiä, joissa on osana sana *burg*. Nissilä olettaa, että nimi *Viburg* on *u*:llisena voinut kulkeutua varjagien eli Itä-Euroopassa liikkuneiden skandinaavien mukana Gotlannista, josta 1000-luvulta lähtien suuntautui voimakas kaupankäynti idän suuntaan. Suomalaisten suussa *Viburg*-nimestä on sitten muotoutunut *Viipuri*.

Lähteitä: Nissilä 1982: 19–23; SM 5: 184–197 ja 429–452.

Vuoksela

Pitäjä Karjalankannaksen keskiosassa Vuoksen rannalla. Naapuripitäjät Räisälä, Sakkola, Valkjärvi, Muolaa, Äyräpää ja Vuoksenranta. Pitäjässä oli myös *Vuoksela*-niminen kylä.

Vuoksela muodostettiin kuudesta Valkjärven, Sakkolan ja Muolaan kylästä. Alueen muodostamista omaksi rukoushuonekunnaksi suunniteltiin jo 1860-luvulla, mutta Valkjärven seurakunnan alainen rukoushuonekunta perustettiin vasta vuonna 1908, ja itsenäiseksi kunnaksi Vuoksela vahvistettiin 1914. Monet Vuoksenelan toiminnot säilyivät tosin yhteisinä Sakkolan pitäjän kanssa aina vuoteen 1922. – Vuoksela luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944, ja sen asukkaat sijoitettiin asumaan Hämeenlinnan ympäristökuntiin.

Vuoksenelan pitäjän nimi on nuori, niin sanottu harkinnaisnimi eli nimi, joka on tietoisesti muodostettu virallista ja julkista käyttöä varten. Nimeä ehdotti Daniel Fabian Jääskeläinen rukoushuonekuntaa perustettaessa. Nimen aiheena on pitäjän sijainti Vuoksen virran varrella. Teos *Suomenmaa V* kuvailee pitäjän

maisemia seuraavasti: ”Vuokselan pitäjän nimi on varsin kuvaava. Milloin jokimaiseksi kavenneena, milloin seliksi laajentuneena ympäröi näet Vuoksi pitäjän sekä lännessä että etelässä, ja luikertelevana ’pohjoishaarana’ tunkeutuu se halki alueen keskiosien.” – Nimi *Vuoksi* puolestaan on maastotermi, joka merkitsee suurta, yleensä voimakkaasti virtaavaa jokea.

Lähteitä: Kähäri 1955; SM 5: 269–273; Suvannon seutu 1917–1921.

Vuoksenranta

Pitäjä Karjalankannaksen keskiosassa Vuoksen varrella. Naapuripitäjät Vuoksela, Räisälä, Kirvu ja Antrea. Pitäjän kirkko oli *Vuoksenjärvi*-nimisen järven rannalla.

Vuoksenranta erotettiin Antrean pitäjän itä- ja kaakkoisosista. Antrean jakamista alettiin suunnitella vuonna 1912, ja uusi kunta ja seurakunta aloittivat toimintansa vuonna 1919, vaikka virallinen ero tapahtuikin vasta vuonna 1924. – Vuoksenranta luovutettiin Neuvostoliitolle vuonna 1944. Asukkaat sijoitettiin asumaan Itä-Hämeen kuntiin, pääasiassa Asikkalaan, Hartolaan, Joutsaan, Luhankaan ja Pertunmaalle.

Vuoksenranta on, kuten Vuokselan pitäjä, saanut nimensä sijainnistaan Vuoksen varrella. Nimeä ehdotti eräässä kunnan perustamiskokouksessa puheenjohtaja, opettaja Kustaa Polviander. Ennen kuin päätös *Vuoksenranta*-nimestä tehtiin, oli suunniteltu, että uusi pitäjä saisi nimen *Uusi Antrea*.

Aikaisemmin oli Vuoksen rannalla Jääsken kirkkoa vastapäätä ollut suuri seutukylä nimeltä *Vuoksenranta*. Siitä on merkintöjä asiakirjoissa jo 1500-luvulta alkaen, esimerkiksi *Voxen Strandh* 1554, *Woxe strandh* 1571, *Woxenstrandaby* 1577.

Ks. myös *Vuoksela*.

Lähteitä: Kepsu 2018; NA; Simonen 1951; SM 5: 180–183.

Äyräpää

Pitäjä Karjalankannaksen keskiosissa Vuoksen rannoilla. Naapuripitäjät Vuoksenranta, Vuoksela, Valkjärvi, Muola ja Heinjoki. Pitäjässä oli Valkjärven radan varrella rautatieasema nimeltä *Äyräpää*, ja Muolaan pitäjän puolella oli *Äyräpäänjärvi* ja *Äyräpäänjoki*.

Äyräpää on ikivanha asutuskeskus, mutta Äyräpään pitäjä muodostettiin vasta vuonna 1925 Muolaan ja Vuoksen pitäjistä erotetuista kylistä. Sen historia jäi lyhyeksi, sillä vuonna 1944 se jo luovutettiin Neuvostoliitolle kuten muutkin menetetyt kunnat. Äyräpään asukkaat sijoitettiin asumaan Lahden kaupunkiin ja sen ympäristökuntiin, pääasiassa Hollolaan, Nastolaan ja Hämeen läänin Kosken pitäjään.

Nimi *Äyräpää* on paljon vanhempi kuin Äyräpään pitäjä. Se mainitaan jo vuonna 1323 Pähkinäsaaren rauhan asiakirjassa, jossa kerrotaan, että Novgorod luovuttaa Ruotsille Äyräpään, Jääsken ja Savon kihlakunnat. Nimen vanhoja kirjoitusasuja: *Ægrefæ* 1323, *Ägräpä* 1537, *Eurepe* 1541, *Äuräpä* 1547, *Eurupä* 1549, *Ägerpä* 1555, *äurepä* 1581.

Nimen *Äyräpää* on selitetty johtuvan karjalaisen sadonjumalan nimestä *Äkräs*. Väinö Voionmaa on olettanut, että *Äkräs* olisi ollut Äyräpään alueella asuneen mahtisuvun suojeluspyhimys, josta ensin suku ja sitten sen asuinalue olisivat saaneet nimensä. Ester Kähönen ei pidä tätä teoriaa uskottavana, sillä *Äkräs*-jumalan palvonta-alue on ollut hyvin laaja ja ulottunut Karjalasta Keski-Suomeen asti. Sen sijaan Kähönen katsoo, että nimen takana olisi kahden yhteen kasvaneen nauriin eli kaksoisnauriin nimitys *äkräs*. Äyräpäänjärvi, joka oli Äyräpään kihlakunnan vanhimmalla asutusalueella, oli hänen mukaansa tällaisen kaksoisnauriin muotoinen ja olisi saanut nimen ulkoasunsa mukaan. Nimi olisi vähitellen siirtynyt järveltä koko kihlakunnan nimeksi. Saulo Kepsu taas arvelee, että nimi **Äkräpää* olisi alkuaan kuulunut jollekin niemelle, jonne Äyräpään pogostan ensimmäinen kirkko on rakennettu. Kihlakunnan nimi olisi saatu tästä, ja järven nimi olisi myöhemmin syntynyt kihlakunnan nimestä. Niemen nimen alkuosana voi olla kaksoisnaurista merkitsevä appellatiivi *äkräs*, mutta kyseessä voi olla myös henkilönnimi.

Äkräs, *Äkräinen* ja *Äyrä* ovat olleet myös karjalaisia sukunimiä; esimerkiksi Muolaasta on merkitty asiakirjoihin muun muassa seuraavat henkilönnimet: *Nils ägrest* 1543, *ägresth Antti* 1544, *Äyrä per* 1553, *madz Ägräinen* 1559. Tiedot kihlakunnan nimestä ovat kylläkin vanhempia kuin sukunimitiedot, joten sukunimet ovat voineet syntyä kihlakunnan nimen mukaan ja viitata suvun asuinalueeseen.

Lähteitä: Kepsu 1972; Kepsu 2018; Kähönen 1959: 62; Kähönen 1985; NA; Nissilä 1968: 195; Nissilä 1975:141; Salenius 1872; Sarkanen–Repo 1952; Voionmaa 1969 (alkuaan 1915): 65–67.

Lähteet

- AUTERO, OLAVI (toim.) 1959: *Johannes. Viipurin läänin Rannan kihlakuntaan kuuluneen Johanneksen pitäjän historia- ja muistelmateos*. Johannes-säätiö.
- HULDÉN, LARS 2001: *Finlandssvenska bebyggelsenamn. Namn på landskap, kommuner, byar i Finland av svenskt ursprung eller med särskild svensk form*. Helsingfors: SLS.
- HUOVILA, MARJA 1995: *Käkisalmen läänin vaiheita esihistoriasta vuoteen 1811*. Käki-säätiö.
- HÄMYNEN, TAPIO 2011: Metsä, raja ja suojärveläiset. Teoksessa *Omal mual, vierahal mual. Suojärven historia III* s. 20–204. Toim. Tapio Hämynen. Suojärven pitäjöseura ry.
- HÄRKÖNEN, PEKKA – KIURU, PAAVO –SÄRKISILTA, PAAVO (toim.) 1952: *Lumi-vaara. Kotiseudun kuvia ja maisemia*. Lumi-säätiö.
- HÄRKÖNEN, SIMO 1950: *Impilahti-kirja. Impilahden pitäjän historia- ja muistojulkaisu*. Pieksämäki.
- IKONEN, VELI 1966: *Jääsken kirja. Vanhan karjalaispitäjän viimeisien vuosikymmenien historiaa*. Jääski-säätiö.
- ILTANEN, JUSSI 2009: *Radan varrella. Suomen rautatieliikennepaikat*. Helsinki: Karttakeskus.
- IMMONEN, TOIVO 1958: Kurkijoen seutu Ruotsin vallan aikana vv. 1570–1710. Teoksessa *Kurkijoen kihlakunnan historia. Hiitola, Kurkijoki, Lumivaara, Jaakkima* s. 80–422. Hiisi-säätiö, Lumi-säätiö, Kurki-säätiö ja Jaama-säätiö.
- JALKANEN, SULO 1975: *Honkalaivat ja halkolastit. Koivisto II. Koiviston pitäjistä ja sen asukkaiden merenkulusta ja laivanrakennuksesta*. Koivikko-säätiö ja Koivistolaisten seura r. y.
- Järviwiki. www.jarviwiki.fi.
- KAASALAINEN, VÄINÖ (toim.) 1951: *Sakkolan historiaa*. Sakkolan historiatoimikunta.
- KARSKELA, SIRKKA 1989: *Kivennapa, Kiwinäbb, väestö ja tilat isonvihan jälkeen*. Turku.
- KARTTUNEN, U. 1932: *Sortavalan kaupungin historia*. Sortavalan kaupunki.
- KAUKIAINEN, YRJÖ 1975: *Koiviston merenkulun historia. Koivisto I*. Koivikko-säätiö ja Koivistolaisten seura r. y.
- Kaukola* 1953. Kaukolan historiallinen toimikunta. Lahti: Kauko-säätiö.

Antreasta Äyräpään

- KEPSU, SAULO 1972: Hikipäästä Äyräpään. Teoksessa *Nimikirja*. Kalevalaseuran vuosikirja 52. Helsinki: WSOY.
- KEPSU, SAULO 2018: *Kannaksen kylät*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 54. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- KILPIÖ, TOMMI ym. (toim.) 1955: *Jaakkima. Muistoja ja kuvia Laatokan ranta-milta*. Jaama-säätiö.
- KIURU, PAAVO 1952: *Kivennapa. Muistelmia ja kuvia entisestä kotiseudusta*. Kivennavan historiatoimikunta.
- KIVINIEMI, EERO 1971: *Suomen partisiippinimistöä. Ensimmäisen partisiipin sisältävät henkilön- ja paikannimet*. SKST 295. Helsinki: SKS.
- KIVINIEMI, EERO 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Suomi 148. Helsinki: SKS.
- von KNORRING, FRANS PETER 1985 (1833): *Vanha Suomi*. Suomentanut ja toimittanut Aune Hikipää. Lappeenranta: Lappeenrannan Kilta r. y.
- KOJO, OIVA ym. 1957: *Kuolemajärvi. Historia, muistelmia ja kuvauksia*. Kuolemajärvi-säätiö.
- KUUJO, ERKKI 1958: Kurkijoen vaiheet asutuksen alusta v:een 1570. Teoksessa *Kurkijoen kihlakunnan historia. Hiitola, Kurkijoki, Lumivaara, Jaakkima s. 9–79*. Hiisi-säätiö, Lumi-säätiö, Kurki-säätiö ja Jaama-säätiö.
- KUUJO, ERKKI 1965: Katsaus Suojärven vaiheisiin varhaisemmista ajoista vuoteen 1812 saakka. Teoksessa *Suojärvi I s. 39–67*. Toim. Lauri Pelkonen. Suo-säätiö.
- KUUJO, ERKKI – TIAINEN, JORMA – KARTTUNEN, EEVA 1970: *Sortavalan kaupungin historia*. Sortavalaisten Seura r. y.
- KÄHÄRI, MATTI 1955: *Vuoksela. Nuoren kannakselaispitäjän vaiheita*. Vuokselaisten pitäjäseura ry.
- KÄHÄRI, MATTI ym. 1965: *Raudun historia*. Raudun historiatoimikunta.
- KÄHÖNEN, ESTER 1951: Terijoen historiallisia vaiheita. Teoksessa *Terijoki. Kuvia ja kuvauksia entisestä kotipitäjästä s. 11–127*. Entisen Terijoen kunnan hoitokunnan asettama toimikunta.
- KÄHÖNEN, ESTER 1959: *Vanha Äyräpää I. Vuoteen 1700*. Entisen Äyräpään kihlakunnan historiatoimikunta.
- KÄHÖNEN, ESTER 1985: *Vanha Äyräpää 2. Vuodet 1700–1870*. Helsinki: Vanha Äyräpää seura.
- KÖNÖNEN, AULIS V. A. 1921: *Pälkjärven paikannimet*. Suomi IV: 19. Helsinki: SKS.
- LAITINEN, A. A. A. 1938: *Impilahden pitäjän ja seurakuntain historiaa*. Sortavala.

Antreasta Äyräpään

- LAPPALAINEN, EVERT (toim.) 1955: *Heinjoki. Kertomuksia ja kuvia Heinjoen pitäjistä*. Heinä-säätiö.
- LEHIKOINEN, LAILA 1998: Kirvun paikannimet kertovat. Teoksessa *Kirja Kirvun Sairalasta* s. 488–511. Toim. Eila Hämäläinen. Sairalan kylätoimikunta.
- LEPPÄLÄ, JUHANI ym. (toim.) 1954: *Sortavalan maalaiskunta. Muistojenkirja*. Jyväskylä: Sorvala-säätiö.
- LÖNNROT, ELIAS 1930 (1880): *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja. Finskt-svenskt lexikon*. Toinen, manul-menetelmällä jäljennetty painos. Helsinki: WSOY.
- MALLAT, KAIJA 2007: *Naiset rajalla*. Kyöpelä, Nainen, Naara(s), Neitsyt, Morsian, Akka ja Ämmä Suomen paikannimissä. SKST 1122. Helsinki: SKS.
- MIKKONEN, PIRJO – PAIKKALA, SIRKKA 2000: *Sukunimet*. Uudistettu laitos. Helsinki: Otava.
- MONTONEN, PAAVO 1957: *Kanneljärvi. Kahdeksan kylän pitäjä*. Kanneljärven historiatoimikunta.
- MUTRU, VÄINÖ 1951: Luterilainen seurakunta. Teoksessa *Terijoki. Kuvia ja kuvauksia entisestä kotipitäjistä* s. 251–270. Entisen Terijoen kunnan hoitokunnan asettama toimikunta.
- MÄKINEN, KIRSTI 2007: *Lollot ja kollot. Suomalaista naapurihuumoria*. Helsinki: Otava.
- NA = Nimiarkisto: pitäjänkokoelmat, asiakirjanimien kokoelmat ja digitaalinen Nimiarkisto. Kotimaisten kielten keskus. Helsinki.
- NENONEN, VÄINÖ – RAJAMO, MIKAEL (toim.) 1955: *Suistamo. Muistelmia ja kuvia kotiseudustamme*. Pieksämäki: Suistamon pitäjäseura.
- NISSILÄ, VILJO 1939: *Vuoksen paikannimistö*. SKST 214. Helsinki: SKS.
- NISSILÄ, VILJO 1959: Johanneksen nimet kertovat. Teoksessa *Johannes. Viipurin läänin Rannan kihlakuntaan kuuluneen Johanneksen pitäjän historia- ja muistelmateos* s. 421–456. Toim. Olavi Autero. Johannes-säätiö.
- NISSILÄ, VILJO 1962: *Suomalaista nimistöntutkimusta*. SKST 272. Helsinki: SKS.
- NISSILÄ, VILJO 1963: Friisiläis-alankomaalaista aineistoa Suomen nimistössä. – Vir. 67:4 s. 349–359.
- NISSILÄ, VILJO 1968: Karjalan kannaksen asutushistoriaa nimistön valossa. Teoksessa *Etelä-Karjala tänään* s. 190–207. Kaukomieli-albumi X. Toim. Heikki Punnonen ja Heikki Seppänen. Helsinki: Viipurilainen osakunta.
- NISSILÄ, VILJO 1975: *Suomen Karjalan nimistö*. Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiön julkaisuja. Joensuu.

Antreasta Äyräpään

- NISSILÄ, VILJO 1976: *Suomen Karjalan ortodoksinen nimistö*. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 1. Helsinki.
- NISSILÄ, VILJO 1982: Viipurin nimestä. Teoksessa *Viipurin kaupungin historia. I osa. Vuoteen 1617 s. 19–23*. Torkkelin Säätiö.
- PIRINEN, KAUKO 1980: Ruotsin Karjalan asutus keskiajalla. Teoksessa *Itä-Suomen asutus- ja väestöhistoriaa. Joensuussa 27.–28.6.1978 pidetyn Itä-Suomen asutus- ja väestöhistoriallisen seminaarin esitelmät s. 3–20*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Historiallinen Yhdistys.
- RAINIO, ROBERT ym. (toim.) 1952 (1949): *Räisälän historia. Piirteitä Räisälän vaiheista 1865–1944*. Toinen painos. Tiurinlinnan säätiö.
- RAJAMO, M. 1944: *Suistamon seurakunnan historia*. Suistamon seurakunta.
- RONIMUS, J. V. 1906: *Novgorodin vatjalaisen viidenneksen henki- ja verokirja v. 1500*. Suomentanut J. V. Ronimus. Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kameralisia oloja 1500-luvulla VI. Todistuskappaleita Suomen historiaan. Suomen Historiallinen Seura.
- SALENIUS, J. M. 1871: *Historiallinen kertomus Muolan eli Pyhäristin pitäjistä. Pitäjänkertomuksia III*. SKST 47: 3. Helsinki: SKS.
- SALENIUS, J. M. 1872: *Historiallisia tietoja Äyräpään vanhasta kihlakunnasta*. Helsinki.
- SALMINEN, V. 1967 (1923): *Jaakkiman pitäjän historia 1*. Toinen painos. Hämeenlinna: Karisto.
- SAXÉN, RALF 1897: *Finlands kommuners namn i svensk skrift. Kritisk bearbetning af ett af Sällskapet för Finlands geografi insamlad material*. Fennia 14: 4.
- SARKANEN, JAAKKO – REPO, KAINO (toim.) 1952: *Muolaa ja Äyräpää vv. 1870–1944*. Helsinki.
- SEPPÄ, VÄINÖ 1952: *Säkkijärvi kautta aikojen. Muistojulkaisu*. Säkkijärvi-Säätiö.
- SEPPÄNEN, UNTO (toim.) 1953: *Valkjärvi. Pitäjä kohtaloitten Kannaksella*. Lahti: Valkjärven historiatoimikunta.
- SHL VIII = *Die Beschreibung des russisch kaiserlichen Gouvernements von Wiburg 1767* 1973. Suomen historian lähteitä VIII. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- SIMONEN, SEPPO 1951: *Antrea. Antrean ja Vuoksenrannan kuntien muistojulkaisu*. Helsinki: Vuoksen säätiö.
- SIRKIÄ, K. 1955: *Uusikirkko muistelmissa ja kuvina*. Karjalohja: Uusikirkko-säätiö.
- SKK 1799 = *Suomen karttakirja 1799. C.P. Hällströmin Suomi-kartasto 2005*. Uusintapainoksen toimittaneet Jan Strang ja Erkki-Sakari Harju. Genimap.

Antreasta Äyräpään

- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- SLS = Svenska Litteratursällskapet i Finland. Helsinki.
- SM 5 = *Suomenmaa V. Viipurin lääni. Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietosanakirja* 1906. Helsinki: Tietosanakirja-osakeyhtiö.
- SOURANDER, INGWALD 1937: *Salmin pitäjän vaiheita ja piirteitä Laatokan Karjalan historiasta*. Porvoo: WSOY.
- SPK = *Suomalainen paikannimikirja* 2007. Toim. Sirkka Paikkala ym. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 146. Helsinki: Karttakeskus ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- SUONINEN, PAAVO (toim.) 1966 (1964): *Ruskeala. Ruskealan pitäjän muistokirja*. Toinen painos. Ruskea-säätiö.
- SUTELA, T. 1949: *Vahviala, sen synty ja vaiheet*. Toinen painos. Lappeenranta.
- Suvannon seutu 1917–1921. Elämää ja ihmiskohtaloita. Metsäpirtti, Rautu, Sakkola, Vpl. Pyhäjärvi, Vuoksela* 2015. Suvannon seudun paikallishistorian työryhmä. Helsinki: Suvannon seudun sukututkimuspiiri.
- TSH = Todistuskappaleita Suomen historiaan. Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kameraaliasia oloja.
- VAHTOLA, JOUKO 1980: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nismistötieteellinen ja historiallinen tutkimus*. Studia historica septentrionalia 3. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- VAINIO, V. H. 1959: *Hiitolan historia. Myöhäisin osa vuodesta 1865 lähtien seurakunnan ja pitäjän hallintoelinten lakkauttamiseen 1950-luvun alussa*. Hiisi-säätiö.
- WALLIN, VÄINÖ 1896: *Suomalaisten kuntain nimet. Suomen Maantieteellisen Seuran kokoomain tietojen yhteensovitus*. Fennia 14, n:o 3.
- VILJANTO, ANNI 1952: *Salmin pitäjän muistojulkaisu*. Salmi-säätiö.
- Vir. = *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Helsinki.
- VOIONMAA, VÄINÖ 1969 (1915): *Suomen karjalaisen heimon historia*. Toinen, muuttamaton painos. Helsinki: WSOY.
- YLÖNEN, AULIKKI 1954: *Kirvun kirja*. Helisevä-säätiö.
- YLÖNEN, AULIKKI 1957: *Jääsken kihlakunnan historia I. Vuoteen 1700*. Imatra: Jääsken kihlakunnan historiatoimikunta.